



JURIDICUM

PERSONLIGA ANSVARET I AKTIEBOLAG VID
LIKVIDATION FÖR STYRELSELEDAMÖTER SOM
LÄMNAT SITT UPPDRAG

VT 2016

Författare: Fredrik Emlund

Handledare: Professor Eleonor Kristoffersson

SAMMANFATTNING

Syftet med detta examensarbete har varit att undersöka vid vilka tillfällen personligt ansvar uppkommer för styrelseledamöter i ett aktiebolag. Arbetet inriktades på att undersöka, det juridiska problemet, ansvaret för en styrelseledamot som lämnat sitt uppdrag och begränsningen därtill. Den rättsdogmatiska metoden användes.

Frågeställningarna har varit:

Vid vilka situationer finns det ett personligt ansvar för styrelseledamöterna enligt aktiebolagslagen och hur ser denna ut vid likvidationsplikt?

Hur kan ansvaret begränsas för en styrelseledamot som avsagt sig sitt styrelseuppdrag?

Det föreligger en gråzon för ansvaret. Det går inte att säga att ansvaret upphör för en ledamot som lämnar sitt uppdrag. Möjligheterna för att begränsa ansvaret är i sin tur få. Ett exempel på hur en ledamot kan begränsa sitt ansvar är genom att dokumentera löfte om att åtgärderna kommer att genomföras efter ledamotens avgång. Dagens system ger en risk för godtyckliga bedömningar, vilket i sin tur ger dålig förutsebarhet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGAR.....	3
1. INLEDNING.....	4
1.1 ALLMÄNT	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
1.3 METOD OCH MATERIAL.....	6
1.4 AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.5 DISPOSITION	7
2. AKTIEBOLAGET	8
2.1 INLEDNING.....	8
2.2 ALLMÄNT OM AKTIEBOLAG	8
2.3 KORT OM AKTIEBOLAGETS ORGANISATION	9
2.4 STYRELSENS SAMMANSÄTTNING	10
2.5 STYRELSENS UPPGIFTER.....	10
2.6 KAPITALBRIST	12
2.7 SAMMANFATTNING.....	14
3. DET PERSONLIGA SKADESTÅNDSANSVARET	15
3.1 INLEDNING.....	15
3.2 DET PERSONLIGA SKADESTÅNDSANSVARET	15
3.3 SAMMANFATTNING.....	16
4. STYRELSELEDAMÖTER SOM OCKSÅ ÄR AKTEÄGARE	17
4.1 INLEDNING.....	17
4.2 ANSVARSGENOMBROTT	17
4.3 AKTIEÄGARNAS PERSONLIGA ANSVAR VID LIKVIDATIONSPLIKT	18
4.4 SAMMANFATTNING.....	19
5. DET PERSONLIGA ANSVARET	20
5.1 INLEDNING.....	20
5.2 KAPITALSKYDDET I AKTIEBOLAGET	20
5.3 PRESKRPTION AV DET PERSONLIGA ANSVARET ENLIGT KAPITEL 25 i ABL.....	21
5.4 SKATTERÄTTSLIGT PERSONLIGT ANSVAR.....	21
5.5 PERSONLIGA ANSVARET ENLIGT AKTIEBOLAGSLAGEN.....	22

5.6 STYRELSELEDAMÖTER SOM TILLTRÄDER RESPEKTIVE LÄMNAR SINA UPPDRAG	24
5.7 SAMMANFATTNING	31
6. SLUTSATSER	33
6.1 VID VILKA SITUATIONER FINNS DET ETT PERSONLIGT ANSVAR FÖR STYRELSELEDAMÖTERNA ENLIGT ABL OCH HUR SER DENNA UT VID LIKVIDATIONSPLIKT?	33
6.2 HUR KAN ANSVARET BEGRÄNSAS FÖR EN STYRELSELEDAMOT SOM AVSAGT SIG SITT STYRELSEUPPDRAG?.....	34
6.3 ÖVRIGA SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER	35
KÄLLFÖRTECKNING	37

FÖRKORTNINGAR

ABL	Aktiebolagslag (SFS 2005:551)
DS	Departementsserien
JT	Juridisk Tidskrift
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, Avd. I
P.	Punkt
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från Hovrätterna
S.	Sida
SFS	Svensk Författningssamling
St.	Stycke
SvJT	Svensk Juristtidning
VD	Verkställande Direktör

1. INLEDNING

1.1 ALLMÄNT

Det personliga ansvaret för ett aktiebolags handlande har på senare tid blivit alltmer av intresse för allmänheten. Vid en ekonomisk kris efterfrågar många att företagsledare utkrävs på ansvar. Sverige har inte varit något undantag utan även haft krisande bankbolag som likviderats i modern historia. I det fallet söktes, genom domstol, ett personligt ansvar från styrelseledamöter. Efter att HQ Bank gjorde stora förluster i sin tradingverksamhet valde styrelsen att dölja dessa förluster. Förlusterna innebar att inte bara investerares utan även bankens eget kapital uttraderats. Under tiden då misstankar fanns kring bolagets ekonomiska ställning avgick en styrelseledamot i protest utan att försäkra sig om att den övriga styrelsen skulle upprätta en kontrollbalansräkning efter ledamotens avgång. Utdelningarna, bedöms av utredande advokatbyrå, även ha skett under en tid då utdelning inte var tillåten. Detta då det i själva verket saknades tillräckligt med kapital i bolaget. Efter att banktillståndet dragits in för bolaget, och denna sattes i konkurs, har tidigare styrelseledamöter av domstol blivit ålagda att solidariskt betala skadestånd, på flera miljarder kronor.¹

Vad ett aktiebolag är har inte särskilt definierats i lagstiftning. Bestämmelserna om aktiebolag blir därför gällande för de organisationer som registrerar sig som aktiebolag. Aktiebolag är en bolagsform i vilken ägarna till bolaget har en begränsad risk som huvudprincip. Ägarna ansvarar alltså som huvudprincip inte för skulder och förpliktelser som uppkommer i bolaget. När något är en grundregel betyder det inte alltid att det inte finns undantag. Så är det nämligen vad gäller aktiebolag och de personer som på olika sätt företräder aktiebolaget. Även aktieägare som inte särskilt reserverar sig vid en kontrollstämma kan ådra sig ett personligt ansvar för förpliktelser som bolaget åtar sig efter beslutet.²

I ett aktiebolag ska det finnas en styrelse. Styrelsen kan ha så få deltagare som en ensam person. Styrelsen är visserligen underordnad bolagsstämman, vilken kan ge ägardirektiv, men är den grupp av personer som ska sköta bolagets organisation och förvaltning. Detta genom att ge instruktioner till den verkställande direktören för löpande förvaltning, kontrollera och utvärdera organisationens pågående ställning och samtidigt planera verksamhetens framtid.³

För aktiebolag finns huvudprincipen att delägare personligen inte svarar för bolagets skulder. Utöver detta finns det ett antal andra principer aktiebolagslagen grundar sig på. Några av dessa är borgenärsskydd, minoritetsskydd, *corporate governance*, *corporate finance*, likabehandling, maktindelning, täckning för kapital och andelarnas överlåtelse och omedelbarhet. Ytterligare en princip som kan vara värt att nämna är den om publicitet vilket även i viss mån är en del av borgenärsskyddet. Publicitet är ju annars något mycket viktigt för delägarna till bolaget. Publicitet har dessutom rättsverkningar vad beträffar det personliga ansvaret.⁴

¹ Neurath (2011) s. 282. Svernlöv (2012) s. 15.

² Svensson & Danelius (2012) s. 14. Löfgren m.fl. (2012) s. 15 och 66.

³ Gustafsson (2012) s. 9.

⁴ Sandström (2012) s. 17-26.

Personer i ett aktiebolags styrelse är genom sitt uppdrag ålagd ansvar på olika sätt. Ett sätt är genom att styrelsens arbete och prestation måste redovisas för ägarna. Ägarna kan ju i sin tur välja att belöna eller sanktionera en dåligt fungerande styrelse genom valet av styrelse på bolagsstämman. Att på detta sätt ha ett ansvar att se till bolagets bästa brukar kallas sysslomannaansvar. Ett annat ansvar är de ansvar som kan utkrävas genom rättsliga medel, alltså civilrättsliga och straffrättsliga sanktioner. För de civilrättsliga sanktionerna kan styrelsens ledamöter delvis försäkra sig genom en ansvarsförsäkring.⁵

Ett personligt ansvar kan alltså aktualiseras genom flera olika lagar. En lag, som gäller de rättssubjekt som denna uppsats behandlar, är aktiebolagslagen. Denna lag reglerar organisationsformen och behandlar ansvaret för en del av de företrädare vilka innehar särskilda ledarpositioner inom organisationen. Utöver denna lagstiftning finns det även annan lagstiftning som kan göra en person ansvarig för olika typer av sanktioner. Förutom de sanktioner som finns inom skattelagstiftning och redovisningslagarna finns även sanktioner i form av skadestånd som följer av skadeståndsrätten.

Det skatterättsliga ansvaret är företrädaransvaret. Detta ansvar infördes då inbetalningen av skatt ibland undveks genom skattetyngda bolag sattes i konkurs, ofta p.g.a. att det saknades motsvarande tillgångar i bolaget för den innehållna skatten. Även om det ibland kunde finnas ett straffrättsligt ansvar för bolagets företrädare kunde fortfarande dessa inte bli betalningsskyldiga för bolagets skatteskulder. Därför infördes steg för steg ett personligt ansvar för olika skatter. Ansvaret för skatterna aktualiseras när företräderen genom uppsåt eller grov oaktsamhet inte betalat eller gjort de skatteavdrag denne är skyldig att göra. Det är vad som kallas företrädaransvaret. Vem som är att anses som bolagets företrädare är inte reglerat i lagstiftning utan har ansetts vara något som ska bestämmas i praxis. Detsamma gäller de subjektiva rekvisiten uppsåt och grov oaktsamhet som alltså ansetts vara upp till i yttersta fall högsta domstolen att definiera.⁶

Skadeståndskravet som kan drabba en VD eller styrelseledamot kan ses som en del av det som sanktionerar en sysslomans ansvar gentemot huvudmannen. Detta gäller då även VD och styrelsemedlemmar i ett aktiebolag då rollerna liknar den av en sysslomans. När dessa personer i samband med bolagsstämman beviljas ansvarsbefrielse är det denna skadeståndsskyldighet aktieägarna avsäger sig möjligheten att utkräva skadestånd. Att inte bevilja ansvarsfrihet betyder i sin tur inte att ägarna gör anspråk på ett skadestånd men att möjligheten att göra detta behålls.⁷

Konkursinstitutets syfte är i huvudsak att fördela skulder mellan ett bolags borgenärer och konkursens huvudprincip är likabehandlingsprincipen. Utöver detta har konkursen på senare år blivit en funktion för att upptäcka ekonomisk brottslighet. Det individuella ansvaret för bolagsföreträdare aktualiseras alltså oftast vid konkurs och likvidation. När kapitalet är naturligt ansträngt, eller för längesen förbrukat, uppkommer inte sällan frågan om något kunde har gjorts annorlunda och bolagsföreträdarnas beslut ifrågasätts ofta i och med det. Inte

⁵ Gustafsson (2012) s. 79-81.

⁶ Löfgren m.fl. (2012) s. 101 & 111. Forssén (2012) s. 11-12.

⁷ Rodhe (2014) s. 219.

sällan upptäcks det alltså vid konkurser att det förekommit ekonomisk brottslighet.⁸ Det är med andra ord vid konkurs och likvidation många ansvarsfrågor uppkommer.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med detta examensarbete är att undersöka vid vilka tillfällen personligt ansvar uppkommer för styrelseledamöter i ett aktiebolag. Mer specifikt inriktar sig arbetet på att undersöka, det juridiska problemet, ansvaret för en styrelseledamot som lämnat sitt uppdrag och begränsningen därtill.

För att uppnå syftet kommer följande frågor att besvaras:

Vid vilka situationer finns det ett personligt ansvar för styrelseledamöterna enligt aktiebolagslagen och hur ser denna ut vid likvidationsplikt?

Hur kan ansvaret begränsas för en styrelseledamot som avsagt sig sitt styrelseuppdrag?

1.3 METOD OCH MATERIAL

I denna uppsats använder den rättsdogmatiska metoden. Den använda metoden ger fördelar för rättsdogmatiker vilka en rent juridisk metod inte tillåter. Rättsdogmatiska metodens huvuduppgift är att systematisera gällande rätt, *lex lata*. Dock tillåts i den rättsdogmatiska metoden även ett friare resonemang, tillförande av perspektiv och jämförelser. *Ett de lege ferenda* perspektiv kan således inrymmas i framställningen genom olika perspektiv av den gällande rätten. I tvivelaktiga fall kring vad som gäller en specifik fråga kan det i uppsatsen då resoneras friare än en juridisk metod skulle tillåta även om de två metoderna inte är i motsatsförhållande utan kan vara mycket lika i många avseenden. Att definiera ett juridiskt problem, och hitta stöd eller argument, tillhör även den praktiska juridiska metoden. Även om de traditionella rättskällorna används och en juridisk för- och motargumentation existerar kan även en jämförelse och diskussion kring det upptagna materialet framföras. Den rättsdogmatiska metoden kan med fördel användas inom civilrätten där principen om *in dubio pro reo* eller det mer tydliga ”utom rimligt tvivel” inte framträder ofta och civilrätten är mer öppen för olika tolkningar och resonemang kring bedömningar i enskilda fall och gällande rätt. Underlaget i uppsatsen består av lagar och andra föreskrifter, prejudikat, förarbeten samt doktrin och artiklar. Materialet ska vara relevant, kvalitativt och tillförlitligt. Relevanta källor är också något vilket är anslutande till den rättsdogmatiska och juridiska metoden där relevant fakta bör innefattas vid lösningen av ett juridiskt problem.⁹

1.4 AVGRÄNSNINGAR

Uppsatsen behandlar huvudsakligen inte andra bolag än aktiebolag även om jämförelser mellan enskilda paragrafer i andra lagar för andra bolagstyper förekommer. Verkställande

⁸ Heuman (2014) s. 171-173.

⁹ Sandgren (2015) s. 43. Peczenik (1995) s. 289 ff. Lehrberg (2015) s. 55. Oyen m.fl. (2015) s. 29.

direktörens och ledningens personliga ansvar behandlas inte i något annat än översiktligt hänseende. Avgränsning sker också mot brottsbalkens brottskatalog. Det straffrättsliga ansvaret utanför brottsbalken som innebär böter eller fängelse är också något som inte behandlas. Examensarbetet gör heller inte någon djupare undersökning i skillnaden mellan publika och privata aktiebolag och hur detta mer ingående påverkar bedömningarna. Detsamma gäller kommunalt eller statligt ägande dvs. ett aktiebolag där ägaren till aktiebolaget är staten eller en kommun eller landstingskommun. Detta då exempelvis kommuner normalt kan ha aktiebolag men ansvaret inte är begränsat på samma sätt som för privata ägare. Även om frågan kan vara intressant om vad som gäller för politiskt tillsatta styrelser personliga ansvar är detta inte något som detta arbete omfattar då det i praktiken sällan aktualiseras.¹⁰ Vad som gäller för en tillträdande ledamot är inte något som ges en djupare analys även om material och jämförelser kan förekomma.

1.5 DISPOSITION

Dispositionen av denna uppsats är delvis kopplad till metoden och det material som tas upp genom att dessa har sin plats i regelhierarkin. Dock avgör inte metoden ensamt hela dispositionen. Uppsatsens disposition påverkas nämligen även av uppsatsmodellen som är vald till grund p.g.a. sin tydliga koppling till uppfyllandet av de krav som finns på vetenskaplig framställning. I viss mån finns det dock skäl, bland annat för läsvänligheten och introduktionen till uppsatsens ämne, att ta upp material och bygga uppsatsen på ett sådant sätt att det samtidigt finns en röd tråd och koppling mellan kapitel och stycken vilket även beror av omfattningen och det som avgörs vara relevant att nämna. De huvudsakliga delarna i denna uppsats är inledningen, behandlingen av materialet och slutsatserna. Det övergripande och bakomliggande kommer före det särskilda och specifika.¹¹

¹⁰ Albrektson & Adrell (2001) s. 20.

¹¹ Sandgren (2015) s. 75-79.

2. AKTIEBOLAGET

2.1 INLEDNING

Det här kapitlet handlar om aktiebolaget och dess organisation ur ett allmänt och översiktligt perspektiv. Först görs en genomgång av definitionen av ett aktiebolag. Därefter sker en kortfattad redogörelse av bakgrunden och grundprincipen för bolagsformen. Efter det behandlas aktiebolagets organisation och styrelsens sammansättning. Slutligen görs en kortfattad sammanfattning av kapitlet.

2.2 ALLMÄNT OM AKTIEBOLAG

Vad ett aktiebolag är framgår inte av aktiebolagslagen och finns inte heller definierat i annan lagreglering.¹² Även om ett aktiebolag inte nödvändigtvis måste vara definierat kan frågan om vad ett aktiebolag är vara ett potentiellt område för tolkningsproblem. Registreringen i sig innebär nödvändigtvis inte att ett bolag uppnått definitionen av ett aktiebolag men kan ha ambitionen att vara ett aktiebolag. Av ordet kan det dock tydas att det är ett bolag som har ägarformen aktiebrev, alltså ett bolag vari ägandet består av andelar. Aktiebolaget är den bolagsform i Sverige som har en övervägande majoritet i antal. De flesta av dessa är i sin tur enmans eller fåmansbolag. Det innebär att det är en eller ett mycket begränsat antal ägare och anställda.¹³

I ett aktiebolag är huvudregeln att aktieägarna inte ska ha något personligt ansvar för de uppkomna förpliktelser ett aktiebolag försätter sig i.¹⁴ Detta kan sägas vara det som kännetecknar bolagsformen.¹⁵ Denna huvudregel sägs även vara något som kännetecknar aktiebolaget. Vid ABL:s tillkomst ansåg, den dåvarande aktiebolagskommittén, att det personliga ansvaret inte skulle utökas genom generella undantag i ABL. Från detta fanns undantag för miljöskydd men att detta ansvarsgenombrott skulle lagstiftas i miljölagstiftningen.¹⁶ Ansvaret för ägarna ska som huvudregel vara begränsat till det insatta kapitalet även kallat aktiekapitalet. I Sverige finns ett kapitalkrav som är satt till minst 50 000 kr vad gäller aktiekapitalet i ett privat aktiebolag. För publika aktiebolag måste aktiekapitalet vara minst 500 000 kr. Aktiekapitalet kan även bestå av valutan euro och då till en summa som motsvarar minst 50 000 kr respektive 500 000 kr.¹⁷ Även om det kan argumenteras att aktiekapitalet är en skuld till ägarna tas aktiekapitalet upp i balansräkningen som eget kapital och betraktas där inte som skulder men väl på skuldsidan i en balansräkning. Aktiekapitalet är den minimiinsats som måste finnas vid bolagsbildningen. Efter själva bolagsbildningen finns kapitalskyddsregler som ska förhindra försämringar i aktiekapitalet.¹⁸

¹² Svensson & Danelius (2012) s. 14. Löfgren m.fl. s. 15 och 66.

¹³ Svensson & Danelius (2012) s. 14.

¹⁴ ABL, 1 kap. 3 §.

¹⁵ Svernlöv (2012) s. 49.

¹⁶ Prop. 2004/05:85 del 3 s. 941.

¹⁷ ABL, 1 kap. 5 §.

¹⁸ ABL, 25 kap. 13 §. Prop. 2004/05:85 del 1 s. 212.

Kravet på ett minsta aktiekapital är regelmässigt en del av det s.k. kapitalskyddet. Kapitalskyddet är en samling regler som ska skydda kapitalet i bolaget mot att försvinna. Omvänt kan man alltså säga att kapitalskyddsreglerna försöker att garantera att det i bolaget finns en viss mängd förmögenhet. Bakgrunden till detta är borgenärsskyddet. Borgenärsskyddet avser därmed att begränsa risken för eventuella borgenärer i sina affärer med bolaget. Detta genom att bolaget vid varje given tidpunkt ska ha tillgångar som överstiger skulderna.¹⁹

2.3 KORT OM AKTIEBOLAGETS ORGANISATION

Ett aktiebolags organisation har för privata aktiebolag endast krav för vissa poster eller organ i bolaget. Dessa är bolagsstämman, styrelsen, verkställande direktör och revisor. I ABL omtalas även lekmannarevisorn. Men till skillnad från övriga organ är lekmannarevisorn inte något som ett aktiebolag måste ha. Detta bör dock helst stå skrivet i bolagsordningen att en lekmannarevisor inte kan väljas eftersom att lekmannarevisorsposten annars kan bli valbar.²⁰

Bolagsstämman är en stämma för aktieägare eller aktieägarnas representanter. På stämman utses styrelsen och styrelsen väljer i sin tur verkställande direktör och revisor. Utöver dessa organ är aktiebolaget i övrigt fri att organisera bolaget. Dessa poster har dock betydelse och innebär ansvar.

Inom aktiebolag förekommer generellt olika slags intressekonflikter, mellan olika parter. Den första intressekonflikten är mellan företagsledningen och dess aktieägare, den andra föreligger mellan majoritetsägarna och minoritetsägarna och den tredje finns mellan aktieägarna och borgenärerna. En stor del av dessa intressekonflikter beror, enligt Bergström & Samuelson (2001), på att de relationer som föreligger mellan olika parter är ”ofullständigt reglerat.” Likaså på grund av de bristfälliga möjligheter till insyn och till att övervaka som den ena parten är underordnad, som till exempel aktieägarna. Inom aktiebolag utgörs det vanligaste övervakningsproblemet, och likaså den främsta intressekonflikten, den mellan ledningen och dess aktieägare. Detta om bolagsledningen, oavsett om de har aktier eller inte i bolaget de styr, endast beslutar medan aktieägarna blir de som tar riskerna. Detta genom att bidra med kapital, det vill säga med medel till bolaget som ledningen ska förvalta.

En centraliserad form av makt har, med andra ord, både sina risker och sina fördelar. Den ledning som fattar beslut kan också styras av andra intressen än enbart eller främst aktieägarnas, särskilt om de själva inte bär konsekvenserna av sina beslut. Det handlar om beslut som, till syvende och sist, rimligtvis påverkar aktievärdet. Ur generell synpunkt tillhandahåller lagstiftningen regler kring informationsinhämtning- och informationsutlämning som, förutsatt att dessa regler följs av ledningen, ger både aktieägarna och övriga intressenter chansen att få en överblick över den ekonomiska situation som aktiebolaget för närvarande befinner sig i.²¹

¹⁹ Andersson (2010) s. 11 och s. 33-34.

²⁰ ABL, 10 kap. 1 §.

²¹ Bergström & Samuelsson (2015) s. 18-22.

2.4 STYRELSENS SAMMANSÄTTNING

Styrelsen i ett aktiebolag väljs av bolagsstämman. I fåmansbolag är det sällan nödvändigt att det inte finns en valberedning. Det självklara blir då att de som äger aktiebolaget är de samma som sitter i dess styrelse. En ensam ägare kan på det sättet även vara den enda styrelseledamoten i sitt eget aktiebolag. Styrelseledamöter i ett aktiebolag behöver nödvändigtvis inte vara aktieägare men ansvarar för bolagets organisation och ska fortlöpande kontrollera bolagets ekonomiska situation.²²

Enligt Hemström & Giertz (2013) kan antalet styrelsemedlemmar variera, men för att en styrelse ska kunna fungera på ett effektivt sätt bör inte en sådan styrelse vara alltför stor i relation till antalet ledamöter. Bolagsstämman kan även utse suppleanter. Enligt ABL kap. 8, 46 § måste minst tre av styrelseledamöterna finnas i ett publikt aktiebolag. Detta medan privata aktiebolag kan ha en eller två ledamöter, förutsatt att det, enligt ABL kap. 8, 3 §, också finns minst en suppleant. ABL kap. 25, 11 § meddelar att om ett aktiebolag inte har en styrelse kan detta bolag tvingas att upphöra med sin verksamhet.²³

För att man ska kunna inneha ett uppdrag, som styrelseledamot inom ramen för ett aktiebolag, måste även vissa kriterier eller förutsättningar kunna uppfyllas. Detta framför ABL kap. 8, 9-11 §. Är man i konkurs, minderårig eller har förvaltare får man inte vara styrelseledamot. Detsamma gäller för den som har näringsförbud. Detta enligt lagen om näringsförbud. Ytterligare ett krav, som bara Bolagsverket kan göra undantag för, handlar, enligt ABL kap. 8, 9 §, om att minst hälften av alla styrelseledamöter måste vara bosatta inom det ekonomiska samarbetsområdet. Styrelseledamöter som, genom styrelserepresentationslagen, är utsedda av fackföreningarna bör vidarevis utses av de som är anställda inom företaget eller inom koncernen, om det gäller ett moderbolag.²⁴

Såvida det inte föreligger ett särskilt tillstånd, genom företagets samtycke eller av företagen som ingår i samma koncern, får inte arbetstagarrepresentanter utses till styrelseledamot i flera företags styrelser. Detta enligt styrelserepresentationslagen, 9 §. Även den som har varit revisor i ett börsnoterat aktiebolag får inte, enligt ABL kap. 8, 50a § vara styrelseledamot i samma bolag. I alla fall inte förrän två år har passerat sedan revisorsuppdraget lämnades. Samma krav ställs på individer som, enligt revisionslagens 17:e §, haft det huvudsakliga och övergripande ansvaret för revisionen. Inte heller får den individ utses till styrelseledamot som inte har för avsikt att vara engagerad i den verksamhet som faller på styrelsen och styrelsens uppdrag. Att enbart agera vad Hemström & Giertz (2013) kallar för ”målvalt”, i egenskap av styrelseledamot, kan sanktioneras med straff. Detta enligt ABL kap. 30, 1 §.²⁵

2.5 STYRELSENS UPPGIFTER

Om inte det finns en utsedd verkställande direktör är det istället styrelsen som ansvarar för den interna ledningen av aktiebolaget. Det innebär, enligt ABL kap. 8, 4 §, att det är

²² ABL 8 kap 4 §.

²³ Hemström & Giertz (2013) s. 104.

²⁴ Hemström & Giertz (2013) s. 105.

²⁵ Hemström & Giertz (2013) s. 105.

styrelsens uppgift att ansvara för hur aktiebolaget organiseras och hur aktiebolagets angelägenheter förvaltas på för sätt. När således styrelsens ledamöter ingår i styrelsen blir de, med andra ord, ”bolagets sysslomän.” Huvudmannen i detta förhållande är bolagsstämman, ägarna. En syssloman får sina uppdrag från sin huvudman. Huvudsakligen innebär det att ta hänsyn till huvudmannens intressen och på ett lojalt sätt genomföra det, av huvudmannen givna, uppdrag och direktiv som främjar verksamhetens syfte. Att inneha detta uppdrag innebär ett stort ansvar. Det beror på att styrelseledamöterna därmed ansvarar för att aktiebolagets angelägenheter hanteras på ett korrekt sätt. Detta i enlighet med rådande lagstiftning.²⁶

Styrelsen i ett aktiebolag med mer än en ledamot ska, för sitt arbete, upprätta en arbetsordning. Arbetsordningen ska vara skriftlig. Även om en arbetsordning har upprättats har varje styrelseledamot rätten att delta i behandlingen av samtliga ärenden som vilar på styrelsen att besluta om.²⁷

Från ABL, kap 29 1 § st. 1, framgår att de styrelseledamöter som, i och med att de utför sitt uppdrag, skadar bolaget blir skyldiga att ersätta denna skada. Oavsett om denna skada uppkommer med avsikt eller genom att aktiebolagets angelägenheter har hanterats på ett oaktsamt sätt. Det sistnämnda brukar kallas det interna ansvaret. Det externa ansvaret gäller prospekt och återfinns i ABL, kap 29 1 § st. 2. Vidare finns en uppdelning mellan ansvarssubjekten dvs vilka som kan bli tvungen att ersätta skada. Denna uppräkning återfinns ABL, kap 29 1-3 §§ och innefattar aktieägare, styrelseledamöter, VD, stiftare, revisor, lekmannarevisor och särskild granskare.²⁸

Från ABL kap 8, 4 § st. 3 framgår att det är aktiebolagets styrelse som ska se till att bolaget är organiserat och sköts på ett sådant sätt att det möjliggör granskning av dess bokföring, ekonomiska förhållanden och hur medlen förvaltas. Detta är centralt att påpeka eftersom styrelsen, om de nu har en eller flera externa revisorer, inte ska tro att de kan överföra ansvaret. Det vill säga för hur deras egen bokföring och medelförvaltning hanteras, genom att ansvaret istället förläggs på de externa revisorerna. De sistnämnda aktörerna kommer utifrån aktiebolaget, men finns där i och med sin granskningsfunktion. ABL kap. 8, 5-7 § framhåller att styrelsen är skyldig att upprätta en årlig arbetsordning. Denna ska utformas skriftligt. Likaså ska styrelsen genom skriftliga instruktioner organisera aktiebolaget. Organiseringen ska göras så att det fastställs vad varje styrelseledamot är ansvarig för (arbetsfördelningen). Samma ansvarsfördelning ska göras mellan andra parter inom aktiebolaget. En tydlig och skriftligt verifierad arbetsfördelning förenklar, enligt Hemström & Giertz (2013), för lagstiftaren att utkräva skadestånd. Ett belysande exempel handlar om styrelseledamöter till exempel missköter sitt uppdrag.²⁹

Frågorna om sanktioner och straff och skadeståndsansvar, för aktiebolag, har dock åter hamnat i kritisk belysning. En relativt ny proposition 2012/13:61 argumenterar för att straffen

²⁶ Hemström & Giertz (2013) s. 100. Dotevall (2008) s. 30-31. Gustafsson (2012) s. 79-81.

²⁷ Svernlöv (2015) s. 19-23.

²⁸ Svernlöv (2012) s. 38-40.

²⁹ Hemström & Giertz (2013) s. 101.

inte ska vara alltför hårda vad gäller just bokföringsbrott. Diskussioner har även förts om att införa ”särskild åtalsprövning.” Detta när brottet är av ringa karaktär. Intressant i sammanhanget är även att det föreligger vissa begränsningar, vad gäller att föra skriftlig arbetsordning och upprätta skriftliga instruktioner, när det handlar om aktiebolag där styrelsen består av en individ (enmansstyrelser). Likaså för mindre bolag.³⁰

Beroende på vilket slags aktiebolag det rör sig om varierar både ansvaret och plikterna på styrelsen, till exempel vad gäller kravet om att ha ett revisionsutskott. Enligt ABL kap. 8, 49a§ ska styrelsen i börsnoterade aktiebolag ha ett revisionsutskott. Detta såvida de inte själva kan fullgöra de uppgifter som ska skötas av de ledamöter som ingår i ett sådant utskott. Ledamöter som sitter i ett revisionsutskott får inte ha anställning i aktiebolaget. Minst en av dessa utskottsledamöter måste vara en oberoende part. Därutöver ska denne även ha redovisnings- eller revisionskompetens. Oberoendet ska gälla i relation till själva bolaget, besluts- och makthavare i ledande positioner och även i anknytning till aktiebolagets kontrollerande aktieägare.³¹

2.6 KAPITALBRIST

Alla affärer är inte bra affärer och det är inte något som ett aktiebolag som bolagsform är förskonad. När ett bolag gör många små eller tillräckligt stora förluster kan aktiekapitalet komma att börja bli förbrukat. När det egna kapitalet, aktiekapitalet, börjar att förbrukas innebär det att det uppstått en kapitalbrist. Ett aktiebolags aktiekapital är bestämt av bolaget i bolagets bolagsordning. Det finns ett lagstadgat minimikrav och ett krav på att ett rörligt aktiekapital inte får bestämmas så att bolagets minimikapital är mindre än en fjärdedel av maximikapitalet. D.v.s. att maximikapitalet inte får vara fyra gånger större än minimikapitalet. Beroende av hur stort det registrerade aktiekapitalet är kan denna kapitalbrist i sin tur utlösa olika krav på åtgärder. Ett sådant exempel är skyldigheten att upprätta kontrollbalansräkning. En möjlighet att undgå aktiebolagslagens påbjudna handlingsmönster är således att i tid justera aktiekapitalet i händelse av de ekonomiska förlusterna i bolaget.³²

När en kapitalbrist uppstått i ett aktiebolag är styrelsen i samma aktiebolag skyldig att upprätta en kontrollbalansräkning. Denna skyldighet uppkommer när det finns skäl för styrelsen att anta att hälften av aktiekapitalet har förbrukats. Samma skyldighet uppkommer även när en utmätning som gäller en skuld misslyckas för att det saknas tillräckligt med tillgångar för att täcka den utmätningen. En kontrollbalansräkning ska i huvudsak bestå av samma information som en ordinarie årsredovisnings balansräkning skulle bestå av.³³ När det finns ”skäl att anta” är när en ledamot kan misstänka. Orden skäl att anta måste på något sätt knytas till konkreta skäl. Exempel härom är försök om utmätning som har misslyckats.³⁴

³⁰ Hemström & Giertz (2013) s. 101.

³¹ Hemström & Giertz (2013) s. 101-102.

³² ABL, 25 kap. 13§ & 3 kap. 1§ p. 4 & 20 kap. 1§.

³³ ABL, 25 kap. 13§.

³⁴ Prop. 2000/01:150 s. 35.

För en ledamot finns det här ett krav på att här hålla sig underrättad om den ekonomiska situationen. En ledamot som avgått har dessvärre inte möjlighet att fortlöpande kunna utreda den förra arbetsgivarens ekonomiska ställning. Rekviritet är objektivt och innebär att bedömningen gör utifrån hur en *normalt aktsam styrelseledamot* skulle ha uppfattat bolagets ekonomiska situation utifrån den givna och uppletade informationen. Det viktiga är därmed att ledamoten aktivt inhämtar information från bolagets verksamhet. Detta är särskilt viktigt när ekonomiska rapporter av någon anledning förlorar sin uppdateringsfrekvens. Vad det betyder är att det inte tas någon hänsyn till vad ledamoten faktiskt kände till eller vad den inte hade förmåga att förstå. Det är här en bedömning kring vad ledamoten bör ha känt till om den hade haft aktuell information och förståelse av dess innebörd. Kapitalbristen måste vara en faktisk kapitalbrist för att grunda ett ansvar.³⁵

För en styrelse i ett bolag som tidigare har gjort förluster är extra uppmärksamhet viktigt. I praktiska bedömningar av det personliga ansvaret har denna extra försiktighet nämligen uttryckts. När ett bolag tidigare perioder gjort förluster har styrelsen ansetts vara skyldiga att hålla sig mer noggrant informerad om bolagets ekonomiska ställning. I bolag med mindre marginaler eller där större variationer förekommer finns det anledning att som styrelseledamot hålla sig bättre informerad om bolagets ekonomi.³⁶

Något som kan vara ansvarsbefriande när det gäller information är om den information som styrelseledamoten faktiskt mottagit är felaktig eller om det inte går att bekräfta informationen. Detsamma gäller om informationen på något sätt hållits hemlig för ledamoten.³⁷

Om en kontrollbalansräkning visar att hälften av aktiekapitalet är förbrukat ska styrelsen i aktiebolaget kalla till en kontrollstämma. Lagstiftningen säger här att kallelsen till kontrollstämman ska ske ”snarast möjligt” efter kontrollbalansräkningen har visat att minst hälften av aktiekapitalet gått förlorat. Vid den första kontrollstämman ska ägarna bestämma om bolaget ska likvideras eller fortsätta verksamheten till en andra kontrollstämma. Om ägarna på en andra kontrollstämma inte väljer att låta bolaget träda in i likvidation får bolaget fortsätta sin verksamhet under förutsättning att ägarna åtar sig ansvaret för de nya förpliktelser som bolaget åtar sig.³⁸

Om en kontrollbalansräkning upprättas och visar att aktiekapitalet inte är förbrukat eller understiger hälften upphör den vidare handlingsplikten och likvidationsplikten enligt ABL. Kontrollbalansräkningen är här det enda bevis som kan frambringas för att få det påbudna handlingsmönstret att upphöra och det medföljande påtryckningsmedel som det personliga ansvaret har som funktion.³⁹

³⁵ Bergström & Samuelsson (2015) s. 241. Simon-Almedal (2015) s. 121-122.

³⁶ Löfgren m.fl. (2012) s. 33.

³⁷ Bergström & Samuelsson (2015) s. 241-242.

³⁸ ABL, 25 kap. 15 & 19§§.

³⁹ RH 1996:114.

2.7 SAMMANFATTNING

Aktiebolaget är en bolagsform som kännetecknas av att ägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser och ägandet av bolaget består av andelar i bolaget, aktiebrev. Bolaget måste ha en viss organisationsstruktur. Organisationsformen är inte förskonad olika intressekonflikter vilka sällan är lagreglerade och kan påverka bolagets styrning. Själva bolagsformen är en avvägning mellan å ena sidan borgenärsskyddet å andra sidan att ägarna inte svarar för bolagets förpliktelser och skulder som huvudregel. Undantagen från huvudregeln ska, så långt det går, helst undvikas. En styrelseledamot måste hålla sig *à jour* med bolagets ekonomiska situation även vid tillfällen då det kan vara svårt att få informationen på ett lättillgängligt sätt.

3. DET PERSONLIGA SKADESTÅNDSANSVARET

3.1 INLEDNING

I detta kapitel görs en kortare och översiktlig redogörelse för skadeståndsansvaret i ett aktiebolag. Skadestånd har flera olika funktioner. Inte bara en reparativ funktion utan även en preventiv funktion finns i skadestånd som alltså gör att skador som är orsakade av en oaktsam person repareras. Skadestånd innefattar flera olika former av ansvar för olika skador. När det gäller skador kring aktiebolag är det inte endast gentemot mot tredje man utan även skador som grundar sig på att någon i aktiebolaget inte följt de regler som de skulle ha följt.⁴⁰

3.2 DET PERSONLIGA SKADESTÅNDSANSVARET

Skadestånd som aktualiseras genom ABLs regler är inte avskilt från den övriga skadeståndsrätten. Därför är de principer som för övrigt gäller i skadeståndsrätten även en del av bedömningen för reglerna i ABL. Anpassning av principerna görs för aktieägarnas egenskaper och aktiebolagets organisationsstruktur.⁴¹ ABLs skadeståndsregler ska enligt Svernlöv samtidigt inte ses som fullständiga utan ska kunna fyllas ut med allmänna skadeståndsprinciper.⁴² Både det interna och externa ansvaret enligt ABL har huvudsakligen fyra rekvisit nämligen skada, skadan ska ha uppstått inom uppdraget för bolaget, den som vållat skadan ska ha varit oaktsam och det ska finnas ett orsakssamband. Vad gäller uppdragsrekvisitet är det alltså först när och då skadevällaren fullgör sitt uppdrag som denne kan bli skadeståndsskyldig. Det måste finnas en förbindelse mellan skadehandlingen och bolaget.

Vad vidare gäller ansvarets koppling till uppdraget gäller det fram till det tidigaste att bolagsverket mottagit anmälan om uppdragets upphörande. En sådant upphörande kan dock senareläggas genom att en senare tidpunkt anges i beslutet som mottagits av bolagsverket. När ett ansvar enligt aktiebolagslagens skadeståndsregler inträder är det kanske svårare att avgöra. Det är ju tydligt för en formellt utsedd och hos bolagsverket inregistrerad styrelseledamot eller VD men inte lika tydligt om dessa är utsedda men beslutet inte hunnit registreras hos bolagsverket. Svernlöv menar att det i dessa fall skulle kunna finnas en möjlighet att tillämpa ABLs skadeståndsregler analogiskt. Detsamma torde också vara möjligt när en tillsättning inte varit formellt riktig eller person agerar som styrelseledamot eller VD utan att vara utsedd.⁴³

När det gäller kopplingen till bolagets verksamhet är det inte alltid lätt att veta vilken omfattning tolkningen ska göras av vad som anses innefattas i uppdraget. När det är något som vanligen ingår i en VD:s eller styrelseledamots uppgift är detta dock inte något som är svårt att avgöra om det normalt faller under respektives uppgifter. Det handlar nämligen om bolagets verksamhet och inte uppdraget i sig. Och därigenom är det viktiga vad som står i

⁴⁰ Svernlöv (2012) s. 33.

⁴¹ Svernlöv (2012) s. 37.

⁴² Svernlöv (2012) s. 39.

⁴³ Svernlöv (2012) s. 54-55. Dotevall (2008) s. 49-51.

bolagsordningen om verksamheten dess art och omfattning blir avgörande för om handlingen företagits inom verksamheten. Svernlöv menar dock att detta rekvisit inte är nödvändigt i sig för att skador gentemot tredje man men är en del av bedömningen för att avgöra oaktsamhetsrekvisitet.⁴⁴

För en styrelsesuppleant gäller att den är skadeståndsansvarig på samma sätt som en vanlig styrelseledamot då suppleanten tjänstgör istället för den ordinarie ledamoten. För en ersättare som tjänstgör vid enstaka tillfällen finns det dock undantag i form av att det vid bedömningen inte kan antas att en ersättare har samma insikt i bolagets verksamhet och den erfarenhet som den ordinarie ledamoten. Det är alltså en begränsning som medger undantag där en ersättare inte klandras för okunskap eller oförmåga men däremot för eventuell underlåtenhet om sådan inte beror av just bristen på kunskapen.⁴⁵

Vid bedömningen av om en ledamot ska ha något skadeståndsrättsligt ansvar är reservationer i protokoll viktiga för den som vill vara fri från sådant ansvar. Således är det ansvarsbefriande att rösta emot ett förslag som kan innebära någon typ av skada. Protokollet blir då ett bevis där noggrannheten i antecknarna i protokollet styr bevisvärderingen.⁴⁶

Skadeståndets oaktsamhetsbedömning för det interna skadeståndsansvaret är beroende av arbetsfördelningen i styrelsen och generellt mellan olika bolagsorgan. Arbetsfördelningen fungerar som en ansvarsfördelning när det kommer till det interna skadeståndsansvaret. Utöver oaktsamhetsbedömningen gäller, som för de övriga skadeståndsreglerna, ett krav på adekvat kausalitet där handlingen ska ha orsakat skadan.⁴⁷

3.3 SAMMANFATTNING

I och kring ett aktiebolag är skadeståndsbedömningen inte skiljt från de övriga svenska skadeståndsprinciperna. Skadeståndet är kopplat till uppdraget i aktiebolaget. Skadeståndsansvaret för styrelsesuppleanter är begränsat till den kunskap som suppleanten har. Suppleantens inaktivitet är något som inte ursäktar dennes handlingar i en fråga som styrelsesuppleanten besitter kunskap i. Något som är viktigt vid bedömningen av skadestånd är anteckningar i protokoll. Eventuella reservationer i mötesprotokoll har bevisvärde och kan därmed verka ansvarsbefriande.

⁴⁴ Svernlöv (2012) s. 54-55. Dotevall (2008) s. 49-51.

⁴⁵ Dotevall (2008) s. 57.

⁴⁶ Dotevall (2008) s. 85-87.

⁴⁷ Svernlöv (2012) s. 61-63 & 70.

4. STYRELSELEDAMÖTER SOM OCKSÅ ÄR AKTEÄGARE

4.1 INLEDNING

Styrelseledamöter kan även vara aktieägare. I enmansbolag är det ett vanligt alternativ eftersom att det är en person som har samtliga funktioner i bolaget. För dessa ledamöter finns det vid vissa situationer även ansvar som aktualiseras i form av det ansvar som ankommer på en aktieägare generellt. Även om huvudprincipen som tidigare nämnts är att en ägares ansvar ska vara begränsat presenteras i detta kapitel exempel på sådana undantag.

4.2 ANSVARSGENOMBROTT

Styrelseledamöter kan ha ett ansvar baserat på sin roll som styrelseledamot. Samtidigt kan även en styrelseledamot vara aktieägare. Det beror på att det också ofta är fallet. När en ledamot är aktieägare har denne även ett ansvar som grundar sig på sitt ägande alltså i egenskap av aktieägare.⁴⁸

Enligt ABL 1 kap. 3§ har aktieägarna inte något personligt ansvar för aktiebolagets förpliktelser. I Sverige har domstolarna tillämpat ansvarsgenombrott i mycket begränsad utsträckning. Praxis kring ansvarsgenombrottet grundar sig främst på borgenärsskyddet i de fall där en strikt tillämpning av aktiebolagets ansvarsbegränsning skulle ge orimliga resultat.⁴⁹

Det finns teorier om avsteg från huvudprincipen om begränsat ansvar för sin insats. Detta har nämligen tidigare gjorts då det ansetts att en strikt tillämpning av huvudprincipen i vissa fall kunde ge orimliga resultat. När detta undersökts har vissa rekvisit kunnat identifieras. Det första är att ett mer begränsat antal ägare till bolaget driver verksamheten på ett sätt som inte är självständigt från deras egna sysslor(osjälvständighet). Det andra är att det kan göras troligt att ägarna valt bolagsformen endast för att begränsa sin skyldighet att ersätta borgenärer(ansvarsbegränsning som huvudsyfte). Det tredje rekvisitet är att aktiebolaget avsiktligt försetts med en för liten förmögenhet i förhållande till verksamhetens tilltänkta typ och omfattning(underkapitalisering).⁵⁰

Fallet NJA 2014 s. 877 berörde ansvarsgenombrott för företrädare som hade upprättat ett aktiebolag i syfte att begränsa sitt ansvar i en process(ansvarsbegränsning som huvudsyfte). Efter en lång och utdragen process försattes bolaget i konkurs. Samtliga instanser talade om att bolaget endast skapats för att driva processen och ansågs ha försetts med ett för lågt kapital(underkapitalisering) då skulder även betalats löpande(osjälvständighet). HD beskrev i sitt domskäl om bakgrunden till principen om ansvarsgenombrott som finns i propositionen till aktiebolagslagen med innehållet att tillämparen ska undvika domar som ger upprörande resultat. Detsamma ska vara möjligt att gälla inte bara aktieägare utan även styrelseledamot. Något annat rörande uttalande om propositionen var att regeringen vid lagens tillkomst

⁴⁸ Svernlöv (2012) s. 50.

⁴⁹ Johansson (1996) s. 7-8.

⁵⁰ Svernlöv (2012) s. 50.

uttalade att det inte var möjligt att skapa någon generell lagregel för ansvarsgenombrott men att detta inte hindrade principen för att fortsätta som en oskriven rättsregel eller rättsprincip.

Utöver ovanstående uttalades ett skyddsintresse för den som inte av fri vilja blir indragen i en rättsprocess. Alltså att, om kändan inte vinner framgång, svaranden få sina rättegångskostnader ersatta av kändan. Det uttalades nämligen att någon som frivilligt tagit en förbindelse med ett aktiebolag skulle ha bättre möjlighet att kunna avgöra om huruvida denne ville ingå någon förbindelse genom att undersöka bolagets finanser. Här uttalade HD inget kring invändningen om att svaranden genom sin storlek kan göra en process långdragen och om eventuell jämkning då därtill. Personerna som var ägare och styrelseledamöter ansågs därför vara personligt ansvariga för bolagets ersättningskyldighet genom ansvarsgenombrott.⁵¹

4.3 AKTIEÄGARNAS PERSONLIGA ANSVAR VID LIKVIDATIONSPLIKT

En form av ansvarsgenombrott eller rättare sagt ett personligt ansvar för aktieägarna aktualiseras i det fall att aktieägaren deltar i ett beslut om att driva vidare en likvidationspliktig verksamhet. Detta finns särskilt reglerat i ABL 25 kap. 19§. Frågan är här om det på samma sätt som för en avgående ledamot en aktieägare även skulle kunna begränsa sitt ansvar genom att sälja sina aktier.

Ansvarsperioden påbörjas när ansökan om likvidation senast skulle ha lämnats in till tingsrätten vilket är två veckor efter att andra kontrollstämman har eller senast skulle ha hållits. Detta framgår från ABL 25 kap. 17§ st. 2. Det finns inga rättsfall kring vad som gäller om frånträde som ägare sätter ett stopp för ansvarsperioden i egenskap av aktieägare med personligt ansvar. Tillgänglig doktrin är dock mycket tveksam till att det går att undgå ansvar genom att sälja sina aktier. En aktieägare som deltagit i ett beslut att fortsätta med verksamheten ett annars likvidationspliktigt aktiebolag anses alltså inte kunna begränsa ansvarsperioden genom att sälja sina aktier.⁵²

Det personliga ansvaret för en aktieägare inträder när aktieägaren aktivt deltar i ett beslut om att fortsätta bedriva den likvidationspliktiga verksamheten. Innebörden av det är att den ledamot som är frånvarande när beslutet tas inte blir personligt ansvarig. En aktieägare kan även undgå ett personligt ansvar genom att reservera sig mot beslutet.⁵³

Även om ansvarsgenombrott inte är väl använt i domstolarna är ansvarsbegränsningen något som inte nödvändigtvis respekteras av borgenärer. Ofta har borgenärer nämligen krav om borgensåtaganden eller liknande i avtal som rör lån eller krediter till aktiebolag.⁵⁴

⁵¹ NJA 2014 s. 877.

⁵² Lindskog (2015) s. 172.

⁵³ Andersson (2010) s. 269.

⁵⁴ Bergström & Samuelsson (2015) s. 43.

4.4 SAMMANFATTNING

Styrelseledamöter som samtidigt är aktieägare har även ett ansvar egenskap av aktieägare. Ansvarsgenombrott kan ske av olika anledningar gentemot aktieägare och är ett avsteg från det ansvarsbegränsning som är huvudsyftet med aktiebolaget. Osjälvständiga, underkapitaliserade bolag som endast drivs i ansvarsbergränsande syften kan aktualisera ett ansvarsgenombrott. En annan form av ansvar för aktieägarna är deras personliga ansvar vid likvidationsplikt. Den ansvarsperiod av som löper av aktieägarna personliga ansvar när de fortsätter en likvidationspliktig verksamhet går inte att begränsa genom att aktieägaren säljer sina andelar av bolaget.

5. DET PERSONLIGA ANSVARET

5.1 INLEDNING

Det här kapitlet behandlar mer ingående det personliga ansvaret. Kapitlet utgår från kapitalskyddet för att förklara bakgrunden till den specifika regleringen som är det personliga ansvaret. Därefter redogörs mer översiktligt kring den yttersta begränsningen för det personliga ansvaret som är preskriptionen. Efter det förklaras omfattningen av förpliktelserna och den betydelse det har för även de skatterättsliga förpliktelser som kan förekomma under medansvarsperioden. Efterföljande del av kapitlet handlar om det personliga ansvaret ur ett mer fördjupat perspektiv. Det leder i sin tur vidare till styrelsemedlemmar som lämnar sina uppdrag vilket även inleds med ledamöter som tillträder. Ledamöter som tillträder sitt uppdrag kan nämligen vara av intresse för frågan om vad som gäller de ledamöter som lämnar sina uppdrag. På slutet av kapitlet görs en mycket kort sammanfattning.

5.2 KAPITALSKYDDET I AKTIEBOLAGET

Borgenärsskyddet är orsaken till kapitalskyddsreglerna i ABL genom det s.k. avvecklingsintresset. Avvecklingsintresset innebär att förlustbringande och skuldtyngda aktiebolag avvecklas för att skydda borgenärer mot att ytterligare skulder påförs bolaget. Bolagets kapital ska alltså skyddas på ett sådant sätt att borgenärers eventuella förluster kan begränsas. Aktiekapitalet i sig är ett exempel på ett sådant skydd och reglerna om aktiekapitalet syftar till att skydda borgenärernas förluster genom att bolaget ska ha tillgångar som motsvarar inte endast skulderna utan även en kapitalmängd. Borgenärsskyddet som bakgrund till kapitalskyddet har inte varit utan kritik. Det har nämligen sagts att detta kan vara att vagga in borgenärer i en falsk trygghet.⁵⁵

Det sas ändå av Justitiedepartementet att borgenärsskyddet är mindre viktigt än att förhindra underkapitalisering av bolagen. Detta beror på att det huvudsakliga syftet är preventiv när det gäller reglerna för det personliga ansvaret. Reglerna ska alltså förhindra underkapitalisering av bolaget genom att ge aktieägarna rådrudd. Rådruddet är det andra huvudsakliga motivet till reglerna i ABL:s kapitel om likvidation och är tilltänkt att vara för aktieägarna. Ansvarsreglerna ska också kunna utnyttjas som påtryckningsmedel för att aktieägarna ska kunna ges möjligheten att i ett tidigare skede få ta beslut angående underskottet av kapital. Detta ansågs var viktigare än borgenärernas intressen.⁵⁶ Det verkar alltså finnas fler anledningar till att hålla företrädare personligt ansvariga än bara som en metod för att åstadkomma ett borgenärsskydd. Ett borgenärsskydd kan visserligen ändå vara en motivering till företagsformens ansvarsbegränsning så att det blir färre fall av personligt ansvar. Finns det undantagsfall av personligt ansvar kan nämligen huvudregeln vara ansvarsbegränsning.⁵⁷

⁵⁵ Andersson (2005) s. 9 & 20. Simon-Almedal (2015) s. 120.

⁵⁶ DS 2011:45 s. 12. Simon-Almedal (2015) s. 120.

⁵⁷ Andersson (2005) s. 23. Simon-Almedal (2015) s. 121.

5.3 PRESKRPTION AV DET PERSONLIGA ANSVARET ENLIGT KAPITEL 25 i ABL

Det personliga ansvarets begränsning är ytterst preskription. Frågan om preskriptionstiden sändes för utredning efter DS 2011:45. Regeringen såg situationen på det sätt att om en tidigare preskription skulle införas för det personliga ansvaret skulle ändå borgenärens fordran återstå gentemot bolaget. Fordran har nämligen i sig sin egen preskriptionstid. I skrivelsen hänvisades det att vad som skulle gälla de avgående eller nytillkomna styrelseledamöterna hade lämnats över för tillämparen att avgöra. Uppdraget kring frågan om preskriptionstid var något som kopplades mer till den osäkerhet som förföljer en styrelseledamot. Dessutom kan det med tiden för en ledamot vara problematiskt att bevisa att den inte förfarit på ett försumligt sätt som kan ursäktas handlandet.

Att fordringar långt i efterhand kan vara problematiska kan och har tidigare utnyttjats systematiskt. Efter ändringar gjordes i skuldsaneringslagstiftningen med anledning för att underlätta för företagare ansågs en 10 års preskription vara alltför betungande vad gäller det personliga ansvaret enligt 25 kap. i ABL. Detta skulle därmed kunna vara ett problem för en ledamot som lämnat sitt uppdrag men där det finns fordringar från en tid när en ansvarsperiod löpt men fortfarande inte preskriberats enligt 25 kap. 20a§ i ABL. I denna bestämmelse regleras preskriptionstiden till tre år från det att bolaget ingick i förpliktelseerna samtidigt som en ansvarsperiod löpte. Detta är alltså beroende av förpliktelsens uppkomst eller fullgörande varifrån fordringen preskriberas redan efter ett år. Förutom i vissa räknas det inte som troligt att en fordran tillåts ligga utan att talan om den i sådana fall väcks. Regeln infördes genom Lag (2013:143) om ändring i aktiebolagslagen efter proposition 2012/13:65. Anledningarna i propositionen angavs vara styrelseledamöternas fortsatta företagande och för att därigenom begränsa problem för nya bolag. Syftet här har inte varit att bereda det konkursdrabbade bolagets borgenärer ytterligare möjligheter att få en till en fullgörande av fordringar utan att framtvunga en viss typ av agerande från styrelsen. Talan ska enligt den nya bestämmelsen väckas inom en särskild tid och fristen kan inte förlängas genom vanliga metoder för preskriptionsavbrott, dvs. betalningskrav.

5.4 SKATTERÄTTSLIGT PERSONLIGT ANSVAR

Reglerna i ABL 25 kap. kan beskrivas som ett äldre syskonregelverk till 59 kap. i skatteförfarandelagen (SFS 2011:1244). I det 59 kap. skatteförfarandelagen finner man ansvaret för företrädare som av grov oaktsamhet eller uppsåtligt underlåtit att låta bolaget lämna oriktiga uppgifter, betala de skatter eller avgifter som bolaget varit skyldiga att erlägga.

Reglerna kring det personliga betalningsansvaret är även giltiga för skatter och andra statliga avgifter. Skulderna ska nämligen räknas som en av de förpliktelser som avses i lagregleringen.⁵⁸ Inga förpliktelser gentemot bolaget är att anse som undantagna från det personliga ansvaret när ansvarsperioden har börjat löpa.⁵⁹

⁵⁸ Simon-Almedal (2015) s. 119.

⁵⁹ Andersson (2010) s. 265.

Att skatter ingår i de förpliktelser som avses i ABL möjliggjorde ett bifall för en regresstalan i NJA 2009 s. 221. Tvisten handlade om skatteskuld som betalats av den ena av två styrelseledamöter i ett bolag som försatts i konkurs med anledning av skatteskulder. Regressrätten ansågs inte var bunden till att en borgenär gjort medansvaret gällande såsom ett solidariskt ansvar. Den huvudsakliga delen av skatteskulden ansåg också ha uppkommit under medansvarsperioden. Det tydliggjordes att inga förpliktelser skulle särbehandlas. ABLs reglering för det personliga ansvaret var därmed tillämplig även på skatteskulder. Ingen av justitieråden var av skiljaktig mening.

5.5 PERSONLIGA ANSVARET ENLIGT AKTIEBOLAGSLAGEN

Vid behov ska styrelsen upprätta en s.k. kontrollbalansräkning när bolagets kapital eller tillgångar understiger vad som anges i ABL.⁶⁰ Om styrelsen skulle underlåta att upprätta en sådan uppstår ett personligt ansvar för bolagets åtaganden efter att underlåtenheten påbörjades.⁶¹ Vad en kontrollbalansräkning exakt ska innehålla finns inte direkt i lagstiftning. Däremot finns det några saker som skiljer mellan denna och den vanliga balansräkningen. Den bakomliggande tanken med en kontrollbalansräkning är att visa på om eller hur stor del aktiekapitalet som är förbrukat. Reglerna i 25 kap. ABL grundar sig nämligen på tanken att en avveckling av aktiebolaget ska ske medan det bundna kapitalet fortfarande räcker till för att betala skulderna. Lindskog menar dock att detta inte är tydligt i ABL:s 25:e kap. då kapitalbristreglerna inte baseras på någon summamått av tillgångar och skulder utan beror i lagtexten uteslutande av aktiekapitalets storlek. Styrelsen ska även låta bolagets revisor granska kontrollbalansräkningen.⁶²

Skulle aktiebolagets egna kapital överskrida den kritiska kapitalgränsen efter att en befarad kapitalbrist uppkommit men innan en kontrollbalansräkning senast skulle ha upprättats befrias styrelseledamöterna från ansvar. Även om detta kan verka naturligt är det uttryckt i ABL 25 kap. 18§ i sista stycket. Efter NJA 2005 s. 792 är det dock tydligt att det är högt ställda beviskrav på att det egna kapitalet verkligen ha överskridit den kritiska gränsen vid den angivna tidpunkten. Detta beror på att HD inte ville göra revisorsgranskningen av kontrollbalansräkningen ihållig. Revisorsgranskningen tillkom för att efterhandskonstruktioner kring ett aktiebolags ekonomiska ställning i en kontrollbalansräkning inte skulle kunna förekomma.

Det bundna kapitalet är något som till för borgenärernas skyddsintresse. Huvudsyftet till avvecklingsreglerna är borgenärsskyddet. Men huvudsyftet med sanktionerna, tvångsmedlen, är handlingsdirigerande. Tvångsmedlen är inte menat att huvudsakligen vara ett sätt att ge vissa borgenärer möjlighet att få sina fordringar indrivna även om det i realiteten gynnar fordringar som tillkommer under ansvarsperioden då aktiebolagets styrelse är personligt ansvariga. Ansvaret är strikt på sådant sätt att en borgenär inte behöver ha lidit någon ekonomisk skada för att ett ansvar på nyttillkomna förpliktelser ska ge ledamöterna ett

⁶⁰ ABL 25 kap 13§.

⁶¹ ABL 25 kap 18§.

⁶² Lindskog (2015) s. 16 & 25. Svernlöv (2012) s. 94-95.

medansvar för dessa.⁶³ Problem finns emellertid med reglerna som kan anses brista i ändamålsenlighet. Att fokusera på att vidta ett särskilt handlingsmönster gör ju att det finns mindre tid för styrelsen att koncentrera sig på att hålla bolagets solvens. Istället måste styrelsen följa en särskild föreskrivet förfarande som även är kostsam.⁶⁴

Enligt ABL 25 kap. 18§ 3:e st. får varje ledamot för sig möjligheten att exculpera sig. Genom att visa att ledamoten inte varit försumlig kan denne gå fri från ansvar enligt de första två styckena i samma paragraf. Vad som kan visa att en styrelseledamot inte varit försumlig är en bedömningsfråga, som förklaras närmare senare i denna uppsats, men exempel på vad som kan ursäktas en ledamot finns det inte någon uttömmande lista på. Bland de exempel som finns är om det finns anteckningar i protokoll om att den enskilda ledamoten gjort invändningar eller blivit överröstad i beslut om att inte följa den av lagen angivna handlingsmodellen. Kan en ledamot visa att det inte förelegat någon kapitalbrist även om det funnits skäl att anta detta är det inte möjligt för en borgenär att göra gällande ett personligt ansvar. Denna ansvarsbefrielse går att hitta i ABL 25 kap. 18§ sista stycket.

I fallet NJA 2009 s. 210 förtydligades att bedömningen av ansvaret skulle ske i två led. Dels den objektiva men även den subjektiva. Ansvarsbedömningens objektiva sida består i om det finns objektiva förutsättningar för som kan grunda ett ansvar och detta gäller hela styrelsen. I nästa steg, som är subjektiv, framgår det att en bedömning ska göras av försumligheten av den enskilde ledamoten. I detta led finns det möjlighet för ledamoten att bli av med det personliga ansvaret genom att visa att underlåtenhet inte varit något som berott på ledamoten och dennes handlande. Om en ledamot varit försumlig eller inte i sitt handlande är alltså vad som då bedöms. Här finns det en möjlighet att för en styrelseledamot att visa att denne inte förfarit på ett försumligt sätt. Det är med andra ord viktigt för en ledamot att visa att man inte förfarit vårdslöst, att exculpera sig. Istället för objektiva eller subjektiva steg kan det även ses som ansvarsgrund och ansvarsfrihetsgrund.

Om ledamoten visar att den inte varit försumlig genom att presentera att den har reserverat sig mot beslut i bolaget kan den ändå finnas vara försumlig. En ledamot som vill undgå det personliga ansvaret kan efter reservation nämligen inte delta i att verkställa det beslut den reserverat sig mot. Den ledamot som vill fortsätta att inte vara personligt ansvarig måste således fortsätta att vara motstridig vid beslut och verkställandet av dessa.⁶⁵

Vad gäller bevisbördan i tvåstegsmodellen ligger det på den som gör gällande ansvaret för det objektiva steget. I det subjektiva steget är det upp till den enskilde ledamoten att visa att den inte varit försumlig och därmed ligger bevisbördan på denne för detta steg. Rent praktiskt består ändå bevisningen i det objektiva steget av att det funnits en kapitalbrist och därmed skäl att anta att densamma funnits.⁶⁶

⁶³ Nerep & Samuelsson (2009) s. 188-189. Lindskog (2015) s. 25-26, ”påtryckningsfunktion” och ”reparativ funktion” samt proposition 2012/13:65.

⁶⁴ Andersson (2010) s. 255.

⁶⁵ Andersson (2010) s. 266.

⁶⁶ Andersson (2010) s. 264 – 265.

Högsta domstolen förtydligade i NJA 2014 s. 948 tydligt att det personliga ansvaret inte är beroende av en oaktsamhet i styrelseledamotens handlande utan av dennes försumlighet. Fallet gällde egentligen ett medansvar för en förpliktelse där en styrelseledamot gått i borgen för denna förpliktelse. Frågan var då om medansvar kunde gälla solidariskt för ett sådant borgensåtagande för styrelsemedlemmarna. HD förklarade att ett särskilt förbehåll måste göras i ett sådant avtal om borgensåtagande när en borgenär känner till både bolagets dåliga ekonomi och styrelsens underlåtenhet. Skiljaktiga var dock justitieråden Göran Lambertz och Dag Mattsson vilka menade att ett solidariskt ansvar ändå skulle bör kunna göras gällande då dessa menar att reglerna uttrycker att styrelseledamöternas solidariska ansvar för bolagets förpliktelser är avhängigt av deras underlåtenhet att följa reglerna i aktiebolagslagen.

Reglernas bakgrund är enligt Lindskog inte systematiskt naturliga. Invändningarna görs mot att styrelseledamotens ansvar inte har definierats tydligt som ett enskilt personligt ansvar eller som ett gemensamt ansvar för styrelsens uppgifter.⁶⁷ Och om det råder det i viss mån delade meningar om delvis med exculperingsreglerna och ansvarsreglernas framväxt som bakgrund till tolkningsproblematiken. Lindskog och Hägg konstaterar att ansvaret är kollektivt och Nerep och Samuelsson att ansvaret är individuellt personligt men solidariskt.⁶⁸

5.6 STYRELSELEDAMÖTER SOM TILLTRÄDER RESPEKTIVE LÄMNAR SINA UPPDRAG

I fallet NJA 2012 s. 858 hade två styrelseledamöter tillträtt efter att en kritisk kapitalbrist uppkommit. Dessa kände till att bolagets aktiekapital var till stor del förbrukat. Vidare hade de två nytillträdna i styrelsen inte upprättat en kontrollbalansräkning. Däremot hade de ordnat en nyemission för att läka kapitalbristen vilket senare tagits upp i den ordinarie årsredovisningen. Samtidigt upptog företaget nya förpliktelser och det var för dessa som frågan om personligt ansvar blev aktuell i målet. Högsta domstolen påpekade att även om nytillträdna i en styrelse måste ges tid kan det ändå ibland handla om betydande tid att sätta sig in i bolagets affärer. Samtidigt var detta inte något som talade för ansvarsfrihet utan de i fallet nytillträdna ledamöterna eller åtminstone en av dessa kände mycket väl till att det rådde ekonomisk kris i bolaget redan innan tillträdet av styrelseuppdraget. Frågan om försumlighet av sitt uppdrag kom då att handla om möjligheten att ges personlig ansvarsfrihet genom att styrelseledamöterna hade läkt kapitalet genom nyemission och att detta senare tagits upp i den vanliga årsredovisningen. Här ansåg domstolen att det inte var att betrakta som försumlighet enär ledamöterna hade vidtagit åtgärder för att läka kapitalbristen.

Domstolen bedömde även att framläggandet av den ordinarie redovisningen var tillräcklig för kravet på kontrollbalansräkning när denna skett inom en tid som från nyemissionen ansågs som godkänd. Bedömningen av sådan tid skulle utgå från hur lång tid det hade tagit att ändå upprätta en kontrollbalansräkning ganska denna och kalla till styrelsemöte respektive kontrollstämma. Och en ordinarie balansräkning godtas eftersom att den enligt Högsta domstolen aldrig kan visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning. Genom

⁶⁷ Lindskog (2015) s. 18.

⁶⁸ Lindskog (2015) s. 28. Nerep & Samuelsson (2009) s. 251. Hägg i SvJT 2005 s. 1052.

avsaknaden av försumlighet kunde således inte de nytillträdda styrelseledamöterna trots insikt om bolagets dåliga ekonomi bli personligt ansvariga för bolagets då nytillkomna förpliktelser.

Om en styrelseledamot deltar i ett beslut utan att formellt vara en av bolagets företrädare, vilket är ett möjligt scenario vid avgång eller tillsättning, har detta konsekvenser för det personliga ansvaret. Görs detta under tiden för då en styrelse underlåter att genomföra åtgärder som ankommer på denna, enligt ABL 25 kap. 18§, talar förarbete och för att den person som deltagit i ett beslut om åtgärd i bolagets namn kan bli personligt ansvarig. Ansvaret uppkommer nämligen delvis genom det handlande som förpliktade bolaget och om detta handlande gjorts av en annan person än den som varit den formelle företrädaren är denne ändå ansvarig. Ansvaret är under förutsättning att styrelsen i övrigt underlåter att företa de handlingar lagen föreskriver. När det gäller styrelseledamöter är denna vetskap inte något frågetecken men kan vara något som gäller de som har lägre ställning i bolaget.⁶⁹ Om en styrelseledamot avgår med vetskap om övriga styrelsens underlåtenhet men ändå vidtar åtgärder eller deltar vid beslut i som förpliktigar bolaget är det möjligt att ett personligt ansvar kan bli aktuellt enligt ABL 25 kap. 18§ st. 2 på samma sätt måste denna person visa att den inte varit försumlig enligt det tredje stycket i samma paragraf. Dessa personer anses nämligen vara att jämföras med övriga styrelseledamöter när det kommer till det personliga ansvaret.⁷⁰

När en styrelseledamot avgår och vid vilken tidpunkt som avgången ska anses inträffa är av samma betydelse som när tidpunkten för när en styrelse haft skäl att upprätta en kontrollbalansräkning. Av vikt är även då också vid vilken tidpunkt en fordran kan anses uppkomma. Om detta skrev Nils Friberg i JT.⁷¹ För vissa avtal kan det vara mycket enkelt att avgöra men för bolag som har avtal där ingången eller genomförandet innehåller många olika moment kan det vara problematiskt att avgöra. Icke desto mindre är kan det personliga ansvaret bli beroende, är inte oavhängigt, av när förpliktelsen antas och fordran uppkommer för bolaget.

Friberg förklarade rådighetssynpunkten som innebär att den vilken utträtt ur sitt bolagsengagemang inte bör bli ansvarig för skulder vilka uppkommit efter utträdet då ledamoten inte kan råda över dessa. Detta ska ställas mot något Friberg kallar riskexponeringssyftet vilket innebär att de borgenärer eller avtalsparter som handlar med bolaget kan känna sig tryggade genom att risken för att skulder inte betalas minimeras genom det personliga ansvaret. Det kan på det sättet förekomma att avtal vilka tas upp innan avgång förverkligas efter avgången och att dessa vad gäller bolagsmän i ett handelsbolag är något som bolagsmännen har ett medansvar för. Här blir det dock ett problem om avtalets uppfyllande beror på något som skett efter en bolagsmans avgång, åter igen då något som den i det skedet tidigare bolagsmannen inte vid den tidpunkten kan råda över. Vilken av de två principerna som ska råda finns det inte en tydlig enighet kring. Det finns ändå skäl för att bättre hänsyn bör tas till rådighetssynpunkten.

⁶⁹ Samuelson i Lexino. Prop. 2000/01:150 s. 99-100.

⁷⁰ Samuelson i Lexino. Prop. 2000/01:150 s. 99-100.

⁷¹ Friberg i Juridisk Tidskrift, Nr 2 2014/15, Artikel s. 328, Ansvarsformsteorin – uppkomsttidpunkten för en fordran på inomkontraktuellt skadestånd.

Ovanstående gäller främst handelsbolag men i NJA 2014 s. 892 användes just detta resonemang som skäl i en den skiljaktiga meningen i HD. Friberg jämför ovanstående med det personliga ansvaret i aktiebolag. Den stora skillnaden mot handelsbolag är att aktiebolagets företrädare enligt huvudregeln ska ha ett begränsat personligt ansvar och att borgenärernas anspråk ska stanna vid bolaget. Där är det personliga ansvaret är en sanktion mot en underlåtenhet eller för att framtvunga en viss typ av handling. Detta sker under ansvarsperioden. När ansvarsperioden börjat löpa är det endast de nya förpliktelser bolaget åtar sig som styrelseledamöterna blir medansvariga för. Avtalet som grundar det personliga ansvaret ska vara ingånget under ansvarsperioden.

Detta gäller även hyresavtal vilket var fallet i NJA 2013 s. 725 ett aktiebolag hade inträtt i medansvarsperioden strax efter att hyresavtal och avtal om lokalanpassning hade slutits. Frågan var då om när förpliktelserna för dessa olika avtal skulle anses ha uppkommit. Detta då medansvarsperioden börjat löpa under fastighetsägarens utförande och betalningskrav gjorts under ansvarsperioden. HD menade att det överordnade ändamålet med reglerna var att upplösa en verksamhet som är förlustbringande (borgenärsskyddet) genom att tvinga in denna verksamhet i likvidation. Borgenärsskyddet ska därför utgöra utgångspunkten i bedömningen. Detta skulle enligt HD medföra att avtal ingångna innan ansvarsperioden skulle kunna göras gällande om fordringen risk ökat. Avtal som förlängs eller inte, om det är möjligt, avslutas under ansvarsperioden anses vara nya förpliktelser. I detta fall fanns inte möjlighet för uppsägning då hyresavtalet löpte fem år hade med förlängning på tre år i taget och med nio månaders uppsägningstid. Det avtal som ingicks för förändringar av lokalanpassning innan medansvarsperioden och arbetet utfördes även innan perioden (avbeställning var i perioden inte möjlig). Detta avtal var inget som gav bolaget nya förpliktelser under medansvarsperioden. Därför ansågs fordran ha uppkommit i samband med att avtalet slöts.

Tanken bakom *wrongful trading* är att den som driver ett bolag som oundvikligt går mot insolvens kan hållas ansvarig av bolagets borgenärer. Detta skulle kunna vara en snarlik men mer ändamålsenlig modell om huvudsyftet vore kapital- och borgenärsskydd. Detta då bolagen inte skulle tillåtas fortsätta sin verksamhet när bolaget är nära eller oundvikligt på väg mot insolvens istället för att aktiekapitalet ska agera måttstock. Detta skulle samtidigt ge en mer ändamålsenlig handlingderigering och förhindra att borgenärerna drabbas.⁷²

Försumlighetssteget är något som ansluter till idén om *wrongful trading* vilket uttrycktes av Daniel Stattin i sin kommentar till Stefan Lindskogs kapitalbrist i aktiebolag. Försumlighetsregeln kopplas på sättet att den som kan exculpera sig har försökt att på olika försvarbara sätt behålla tillgångar i bolaget. Att däremot på förhand bedöma och göra en prognos över om ett agerande är försumligt eller inte kan vara problematiskt och inte fruktbart. Samtidigt kan ett försumligt och ett oaktsamt handlande kan aktualisera skadeståndsskyldigheten i 29 kap. 1 § 1 st. ABL.

Det är alltså inte bara genom sin inaktivitet styrelseledamöter kan bli ansvariga. Ansvar kan ju även uppkomma för handlingar som innebär att man vidtar åtgärder för att få tillbaka eller kräva in tillgångar som tillhör bolaget. Men dessa handlingar kan göra att ledamöterna blir

⁷² Andersson (2010) s. 255.

ansvariga gentemot borgenärer för de förpliktelser som är nödvändiga för genomförandet. Stattin menar att reglerna inte är gjorda på ett sådant sätt som på ett genomtänkt sätt uppfyller syftet med borgenärsskyddet. Då det inte bara omfattar styrelsen utan även företrädare finns det en risk som gör att ombud kan bli personligt ansvariga. Detta är ett problem för processuella företrädare.

Enligt flera författare är det enklaste sättet för att begränsa ansvaret när någon lämnar en styrelse att begära av styrelsen att upprätta kontrollbalansräkning, kalla till föreskriven bolagsstämma för att föreslå likvidation eller om efter sådan stämma formellt begära att övriga styrelsen söker bolaget i likvidation hos tingsrätten.⁷³

Före 2014 års fall fanns det en tanke om att styrelsesuppleanter kunde vara föremål för ansvarsperioden då de tjänstgör som ordinarie ledamot. En styrelsesuppleant har tidigare inte haft något personligt ansvar enligt 25 kap. i ABL eftersom att suppleanter inte har någon möjlighet att rösta i besluten som styrelsen tar. För det fall där suppleanten skulle återgå till att endast vara suppleant ansågs det att suppleanten efter sitt frånträde normalt inte kunde göras ansvarig. Det som ansågs vara något som gjorde en suppleant fortsatt ansvarig var en passivitet där den ordinarie ledamoten inte ges tillräckligt rådrum för att, vid sitt återinträde som ledamot, vidta de åtgärder som lagen föreskriver. En sådan passivitet skulle då enligt Nerep ha bestått mellan sex till sju veckor efter att beslut om att upprätta kontrollbalansräkning skulle ha skett.⁷⁴

För en ledamot ansåg Nerep att det bästa för att undvika ett ansvar vore den aktiva handlingen att tydligt reservera sig i protokoll och inte att avgå. Däremot förutsattes en avgång få en ansvarsbegränsande och reservationsliknande verkan. Det ansåg nämligen att avgångsalternativet i viss mån var en möjlig utväg för att undfly risken för personligt ansvar om det skulle finnas bevisvärigheter för ledamoten att motbevisa någon försumlighet. Detta skulle i bästa mån dock ske innan medansvarsperioden tydligt börjat löpa men även efter om reservationer skett innan avgången.⁷⁵

Svaranden i fallet NJA 2014 s. 892 var en styrelseledamot som lämnat sitt uppdrag under perioden för kapitalbrist. Detta efter att ha sålt bolaget som då var utan varken tillgångar eller skulder. Varefter bolaget hade sålts, såldes det ytterligare en gång varpå bolaget ådrog sig skulder och efter någon månad försattes i konkurs. Borgenärerna yrkade för ett personligt ansvar av den ursprungliga ägaren och styrelseledamoten. Den utträdde styrelseledamoten och tidigare ägaren ansåg inte att det personliga ansvaret för bolaget stannat på henne efter överlåtelsen. Högsta domstolen angav i sina domskäl att bedömningen ska ske i två steg för medansvaret. Dels ska en bedömning göras kring om styrelseledamoten befann sig i den ansvarsperiod som grundar det personliga ansvaret för bolagets förpliktelser. Därutöver ska styrelseledamoten, mot vilken medansvar yrkas, visa att denna inte förfarit försumligt. HD menade att även om lagtext inte talar för vad som gäller för en avgående styrelseledamot är det inte heller tydligt att lagtexten anser att ansvaret upphör efter att ledamoten avgått. Alltså

⁷³ Lindskog (2015) s. 117. Oppenheimer m.fl. (2007) s. 33.

⁷⁴ Svernlöv (2002) s. 176. Nerep (2003) s. 553-556.

⁷⁵ Nerep (2003) s. 553-556.

att inte är sagt att ledamoten inte skulle bli ansvarig för de förpliktelser som uppstår efter att denne lämnat sitt uppdrag då detta skulle strida mot lagregleringens syften.

Utifrån hur lagen är konstruerad konstaterade HD att det finns ett ansvar om ansvarsperioden börjat löpa och det finns ansvarsgrund för den ledamot som lämnat sitt uppdrag. Under förutsättning att ledamoten saknar en ansvarsfrihetsgrund skulle detta alltså även gälla den ledamot som avgått. HD gav här exempel på sådana ansvarsfrihetsgrunder och nämnde bland annat att ledamoten visat att denne inte varit försumlig genom att försöka göra något för att följa det sanktionerade handlingsmönstret som lagen föreskriver. I bolag med flera ledamöter kan reservationer i beslut begränsa ansvaret genom att visa på att den avgående ledamoten inte varit försumlig. Försumlighetsprövningen påverkas också av om ledamoten haft en allvarlig sjukdom. I andra fall ansåg HD att det bör kunna krävas att en avgående ledamot av något skäl kunnat förutsätta att styrelsen, efter att ledamoten lämnat sitt uppdrag, utan dröjsmål utför sina skyldigheter. I ett sådant fall bör inte ledamoten anses ha ett medansvar även om inte styrelsen sedan inte följt lagens krav på handlingsmönster. När det gäller beviskraven och försumlighetsbedömningen ska det inte föreligga en presumtion att styrelseledamoten varit försumlig som denne sedan ska bevisa att den inte varit. Istället ska en helhetsbedömning göras utifrån om ledamoten handlat får ett försvarligt sätt. I fallet hade den nya ägaren försäkrat säljaren och den avgående ledamoten att nödvändiga dokument skulle upprättas och allt skulle gå rätt till innan bolaget skulle bedriva någon verksamhet. Skiljaktig i motiveringen var justitierådet Lena Moore som menade att det inte finns någon anledning att använda det personliga ansvaret som ett påtryckningsmedel för en styrelsemedlem som lämnat sitt uppdrag och då inte kan utöva något inflytande över beslut som tas i styrelsen. Att en ledamot vore fortsatt ansvarig kan därmed inte härledas ur syftet med lagen som ett påtryckningsmedel för ett visst handlingsmönster och fyller då inte sin systematiska uppgift.

Även om doktrin därför talar för att en avgående ledamot måste försäkra sig vid sin avgång för att den efterföljande eller kvarvarande styrelsen agerar på ett visst sätt finns det inte något stöd för en sådan regel. Moore menade att huvudregeln, för en ledamot som lämnat sitt uppdrag, bör vara att denne inte blir personligt ansvarig efter sitt utträde för de förpliktelser som den kvarvarande eller nya styrelsen upptar i bolagets namn. Detta skulle vara under förutsättning att det finns en ny eller resterande styrelse. I detta hänseende gjorde Moore en jämförelse med 2 kap. 22 § i lagen om handelsbolag och enkla bolag där den som lämnar bolaget inte blir fortsatt ansvarig för förbindelser bolaget upptar efter att delägaren utträtt.

Lindskog tolkar NJA 2014 s. 892 som en bekräftelse på att exculpering kan ske genom laga förfall alltså exempelvis sjukdom eller genom reservationer om ledamoten är ensam om att vilja följa den lagstadgade ordningen. En ledamot ska inte kunna ursäkta sig enbart genom att överlåta frågan till andra ledamöter eller genom arbetsfördelning från säga sig skyldigheten att agera. När det gäller en styrelsemedlem som lämnar sitt uppdrag är detta vad Lindskog tar fasta på. Ledamoten måste för att inte vara försumlig själv försöker åstadkomma vad styrelsen inte enligt lag ska göra. Själva avgången ska därmed inte utgöra en individuell

ansvarsbefrielse. En avgång ska särskilt inte exculpera ett ansvar vilket gäller särskilt när medansvarsperioden påbörjats.⁷⁶

Från denna uppfattning finns då enligt Lindskog undantag. Detta för just NJA 2014 s. 892. Huvudprövningen ska fortfarande ske i de två steg som HD uttryckt. I den situation att en ledamot avgår skulle detta vara en särskild situation som utgör ett undantag i bedömningen. Undantaget utgörs av att situationen ska kräva särskilda överväganden kring, steg två, ansvarsfrihetsgrunden. Dessa överväganden ska då ske med utgångspunkt i två olika situationer vilket är när ansvarsperioden påbörjats respektive inte påbörjats före det att styrelseledamoten anses ha lämnat sitt uppdrag. Enligt Lindskog handlar då de två olika fallen om huruvida ledamoten kan anses ha skuld för det objektiva steget och i det andra fallet om det är skäligt om en ledamot kan vara ansvarig för beslut utom den avgångna ledamotens kontroll. Lindskog menar att HD har valt en regelmässigt osäker, en oförutsebar, lösning då skälighet är godtyckligt i fråga om möjlighet för ledamoten att exculpera sig.⁷⁷

Om en styrelseledamot delvis lämnar sitt uppdrag på grund av något som exempelvis skulle utgöra ett laga förfall vore det orimligt att lägga ett ansvar på en styrelseledamot som lämnat sitt uppdrag innan ett objektiva ansvar inträtt när ansvarsperioden börjat löpa. För detta fall bör det enligt Lindskog föreligga en omkastad bevisbörda, dvs. att fordringsägaren måste påvisa en försumlighet från styrelseledamoten som avgått innan denne lämnade sitt uppdrag. Den förpliktelse för bolaget som ligger till grund för fallet att anspråket eller ansvaret rent objektiva kan vara påbörjad men inte fullbordad och då krävs försummelse från ledamoten innan ledamoten avgått. I annat fall än vid att ledamoten avgått av något acceptabelt skäl, som liknar laga förfall, har ledamoten ett fortsatt personligt ansvar om inte den vid sin avgång på något sätt noga försäkrat sig om att styrelsen skulle handla enligt ABL:s handlingsmodell.

Till detta är Lindskog kritisk som anser att HD har gått för långt och menar att det ska finnas en presumtion för att styrelsen efter ledamotens avgång skulle följa handlingsmodellen. Brott mot presumtionen skulle i det fallet vara något misstankeväckande hos den ledamot som lämnar sitt uppdrag vilket ger skäl att betvivla att övriga styrelsen skulle handla på det föreskrivna sättet.⁷⁸ Detta följer nämligen bättre syftet bakom regleringen, den handlingsdirigerande funktionen. En ansvarsperiod fortsätter av den anledningen inte att löpa efter att styrelsen börjat fullfölja de åtgärder lagen påbjuder. Att ansvarsperioden begränsas ger däremot incitament för att ledamöter kommer uppfylla de påbjudna handlingarna. I förarbete har det även funnits en samstämmighet av att lagreglering, kring de ledamöter vilka är i färd att lämna sitt uppdrag, inte varit nödvändigt. Dessutom fanns det en samstämmighet kring att det är hur ledamoten agerar när den lämnar sitt uppdrag som är avgörande i de enskilda fallen.⁷⁹

Lindskog anser att det i fall där det gäller en avgång med anledning av att företaget bjuds ut till försäljning, som det bland annat gör i de befintliga rättsfallen, skulle kunna utgöra ett

⁷⁶ Lindskog (2015) s. 144-145.

⁷⁷ Lindskog (2015) s. 145.

⁷⁸ Lindskog (2015) s. 145ff.

⁷⁹ Prop. 2000/01:150 s. 44.

undantagsfall där säljaren tillika avgående ledamoten behöver ha bättre garantier på att regelverket kommer att efterföljas. En ledamot i ett bolag där övriga ledamöter vanligen är skötsamma ska däremot ledamoten som avgår kunna utgå från att den inte behöver betvivla övriga ledamöters handlingskraft i händelse av att det råder kapitalbrist av den typ för vilken lagen påbjuder ett särskilt förfarande. Lindskog menar samtidigt att det, i brist på klargörande från HD:s sida i NJA 2014 s. 892, ändå inte kan antas att en avgående ledamot inte kan skydda sig mot åtaganden som bolaget sedan stiger in i. För det är tydligt att fallet grundar sig på ett fortsatt ansvar om ledamoten är ansvarig innan sin avgång. Då det huvudsakliga syftet med reglerna inte är att reparera borgenärens ekonomiska skador kan huvudfokus istället läggas på om ledamoten på något sätt försökt påverka den kvarvarande styrelsen att agera för att ansvarsperioden ska upphöra.⁸⁰

Även om en styrelse inte kan delegera arbetsuppgifter och det personliga ansvar som följer av att vara insatt i bolagets ekonomiska ställning kan styrelsen mellan ledamöterna ha en arbetsfördelning. En sådan arbetsfördelning kan vara en anledning till att övriga styrelsen i aktiebolaget inte har vetskap om den aktuella ekonomiska situationen. Den ansvariga ledamoten skulle teoretiskt då kunna dölja sanningen för de övriga ledamöterna. Detta skulle kunna utgöra en ansvarsfrihetsgrund för de övriga ledamöterna. För en avgående ledamot kan detta vara mycket lägligt men inte ett otänkbart scenario. Den avgående ledamoten skulle då kunna besitta samma skydd som övriga styrelsen mot det personliga ansvaret. Här saknas det tydlig rättspraxis och i fallet kring HQ Bank har det konstaterats att ledamöter haft anledning att undersöka bolagets ekonomiska ställning bättre. Att inte ta reda på hur det förhåller sig med bolagets ekonomiska situation är inte en omständighet som ger någon befrielse från ansvar.⁸¹

När en ledamot tillträder är å andra sidan en bristande vetskap om bolagets ekonomiska ställning en ansvarsbefriande faktor. En ledamot som inte tillträtt kan sällan i förväg sätta sig in i ett bolags finansiella ställning i egenskap av att vara en utomstående part. Detta har givit upphov till ett undantag från det personliga ansvaret för att skapa ett rådrum. Något sådant ansvarsbefriande för bristande vetskap behandlar inte Lindskog för den som frånträtt sitt uppdrag som ledamot. En frånvarande kännedom om aktiebolagets ekonomi kan må hända vara en del av det av HD uttalade om att den nya eller resterande styrelsens löfte om att vidta åtgärder ha framkommit.⁸²

Borgenärens kännedom kan däremot inverka på ledamöternas personliga ansvar. Den borgenär som med vetskap om att ett aktiebolags ledamöter har inträtt i ansvarsperioden men ändå kan nämligen få svårt att hävda ledamöternas personliga ansvar. Att informera bolagets borgenärer kring ansvaret som inträtt för de nya förpliktelseverkar ansvarsbefriande.⁸³

Ansvarsperioden är något som begränsar när ansvaret uppkommer och avslutas. För ledamöterna påbörjas ansvaret först när tiden för att handla på föreskrivet sätt har överskridits.

⁸⁰ Lindskog (2015) s. 146 – 147.

⁸¹ Lindskog (2015) s. 150. Neurath (2011) s. 282.

⁸² Lindskog (2015) s. 146 & 152 – 135.

⁸³ Lindskog (2015) s. 155-156.

Då uppstår en försummelse av de åtgärder som styrelsen av ABL är ålagd att utföra. Det är först när det står klart att det finns en försummelse som ansvarsperioden påbörjas.⁸⁴ Mycket av anledningen till början av ansvarsperiod kan kopplas till aktieägarnas behov av rådrum.

När en kontrollbalansräkning inte upprättas men aktieägarna fått möjlighet att ta ställning till alternativen finns det teoretiskt en möjlighet att det i bedömningen saknas en ansvarsgrund. Detta skulle kunna innebära att ledamöter som kallat till extrastämma och informerat aktieägarna men som inte upprättat en kontrollbalansräkning svårligen kan anses ha varit försumliga.⁸⁵ Den första handlingen som gör att det påbjudna handlingsmönstret påbörjas verkar ansvarsbefriande och ger därigenom ett avslut på ansvarsperioden.⁸⁶

En ansvarsperiod upphör inte automatiskt vid en ledamots avgång. Lagstiftaren ansåg vid sitt arbete med bestämmelserna att tillämparen skulle avgöra frågan men inte genom att använda sig av tvåstegsmodellen ansvarsgrund ansvarsfrihetsgrund. I praxis har ändå denna modell använts. Om en tvåstegsmodell tillämpas måste ansvarsfrihetsgrunder tillämpas på ett sådant sätt att en ansvarsfrihetsgrund i friande fall måste innefatta vad en domstol godtyckligt anser bör verka ansvarsbefriande i det enskilda fallet. Att på det sättet i ansvarsbefrielsesteget tvinga fram olika omständigheter som kan vara ursäktande för att inte tvingas ge en orimlig bedömning kan i längden bli problematiskt. Därav uttrycker Lindskog att han ansluter sig till det synsätt justitierådet Lena Moore gav uttryck för i NJA 2014 s. 892. Lindskog anser att HD förkastade lagstiftarens mening att fallen för de avgående ledamöterna inte skulle ingå i tvåstegsmetoden. När HD gjorde detta innebar det att den, enligt lagstiftarens mening, stelbenta metoden valdes som den praktiska metod för bestämning av ansvaret i de enskilda fallen.⁸⁷

5.7 SAMMANFATTNING

Det personliga ansvaret för styrelseledamöter i aktiebolag grundar sig på avvecklingsintresset i borgenärsskyddet och kapitalskyddet. Borgenärsskyddet är ett syfte som kommer i andra hand jämfört med att det huvudsakliga syftet med reglerna är att de ska vara handlingsdirigerande av flera anledningar (bl.a. rådrumsintresset). Preskriptionen för det personliga ansvaret har förkortats från tio till tre år. Skälen för detta angavs vara styrelseledamöternas uppdrag i andra aktiebolag och ledamöternas personliga ekonomi.

Inga bolagsförpliktelser är undantagna från de förpliktelser som avses i ABL. Skatter är även sådana skulder som räknas till de förpliktelser som avses i lagen. Det personliga ansvaret uppkommer när en styrelse i ett aktiebolag avstår från att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver vid kapitalbrist när det finns skäl att anta att hälften av aktiekapitalet är förbrukat. Ansvaret är strikt men det finns möjlighet att gå fri från ansvar genom att exculpera sig.

⁸⁴ NJA 2009 s. 221.

⁸⁵ Lindskog (2015) s. 160-162.

⁸⁶ Lindskog (2015) s. 168.

⁸⁷ Lindskog (2015) s. 170.

Bedömningen görs i två steg, ett objektivet steg som är solidariskt och ett subjektivt steg som är individuellt och där en möjlighet till exculpering medges. Nyttillträdda styrelseledamöter tillåts undersöka bolagets ekonomiska situation och ges även tid att genomföra åtgärder innan en ansvarsperiod börjar löpa.

Styrelseledamöter som lämnar sina uppdrag kan inte råda över de förpliktelser som bolaget drabbas av men är ändå ansvarig för dessa då ansvarsperioden fortsätter att löpa efter avgången. I ett rättsfall som behandlats i HD har en ledamot tillika aktieägare, som sålde bolaget och avgick i samband med försäljningen, inte ansetts varit försumlig efter att ha fått löfte om att aktiekapitalet skulle återställas efter affären. Tvåstegsmodellen används även i rättsfall som handlar om ledamöter som lämnat sina uppdrag även om lagstiftaren valt att inte reglera dessa fall med tvåstegsmodellen för att domstolarna ska utveckla en bättre lösning.

6. SLUTSATSER

6.1 VID VILKA SITUATIONER FINNS DET ETT PERSONLIGT ANSVAR FÖR STYRELSELEDAMÖTERNA ENLIGT ABL OCH HUR SER DENNA UT VID LIKVIDATIONSPLIKT?

En av aktiebolagets huvudprinciper är ansvarsbegränsning för aktieägarna. Även om det inte är nödvändigt är det inte ovanligt att de största aktieägarna och styrelseledamöter är samma personer. När aktieägare och styrelseledamot är samma person finns flera avsteg från huvudprincipen om att ägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser.

Personligt ansvar kan uppkomma vid flera olika tillfällen för styrelseledamöterna enligt aktiebolagslagen. Förutom skadeståndsansvar och ansvarsgenombrott finns även ett personligt ansvar i samband med handlingsmönstret vid likvidation. Det sistnämnda är vad som kallas för personligt ansvar vid likvidationsplikt.

Det personliga ansvaret vid likvidationsplikt vilar på olika intressen. Främst bland dessa intressen är aktieägarnas rådrumsintresse och borgenärsskyddet. Ansvaret är en påtryckningsmetod för styrelseledamöter som inte följer det påbjudna handlingsmönster som finns i ABL. Åtgärderna utgår från när det kan antas att hälften av aktiekapitalet är förbrukat. När det kan antas att halva aktiekapitalet är förbrukat är styrelsen skyldig att undersöka bolagets ekonomiska ställning genom att prestera en kontrollbalansräkning och därefter kalla till den första kontrollstämman.

Ansvarsperioden börjar löpa när en åtgärd inte genomförts när den senast skulle ha genomförts, men upphör när åtgärden påbörjas för då den genomförs. Fram till den andra kontrollstämman är den huvudsakliga anledningen, för den påtryckningsmetod som det personliga ansvaret är, aktieägarnas intresse av rådrum. Efter den andra kontrollstämman är det personliga ansvaret motiverat med hänsyn till borgenärsskyddet. Tvångsmedlet i sig är inte menat att vara till för att tillgodose nya borgenärer med extra borgenärsskydd. Det huvudsakliga syftet med tvångsmedlet som sådant är att handlingsdirigerande och tvinga styrelsen till handling.

Bedömningen av det personliga ansvaret sker i två steg. Det första steget är att undersöka om det föreligger en ansvarsgrund rent objektivt och för hela styrelsen. I det andra steget görs en mer subjektiv, individuell prövning av den enskilde ledamotens försumlighet. Vid det andra steget i bedömningen av det personliga ansvaret kan varje ledamot för sig visa att denne inte varit försumlig. Detta ger inte vid handen ansvarets karaktär. Idag finns det inte någon enighet om det ska ses som ett kollektivt ansvar för styrelsen eller individuellt för varje ledamot eller som en blandning, individuellt solidariskt.

Om en ledamot kan visa att denne inte varit försumlig verkar det ansvarsbefriande för den enskilde ledamoten. Ledamoten kan visa att den inte varit försumlig genom att presentera bevisning som visar att ledamoten agerat för att få till stånd den påbjudna åtgärd som lagen kräver. Laga förfall, d.v.s. exempelvis sjukdom, är också något som ska kunna visa att försumligheten beror på något som inte ledamoten kan kontrollera. Detta betyder nämligen

också att om ledamoten haft, och inte tillfälligt blivit av med, förmågan skulle den gjort något för att få lagens åtgärder utförda. Undantag har även medgivits om borgenärerna i varje avtal för sig under ansvarsperioden informerats om den rådande situationen bolaget och samtyckt till att avstå anspråk för avtalet utifrån det personliga ansvaret.

För en ledamot som tillträder sitt uppdrag har praxis medgett att varje ledamot behöver ges tid för att sätta sig in i det specifika aktiebolagets ekonomi. Storleken på detta rådtrum beror av bolaget och ledamoten. Därefter omfattas även denna ledamot av det personliga ansvaret om ledamoten väljer att inte försöka att genomföra de åtgärder som lagen kräver.

En ledamot som lämnar sitt uppdrag har en annorlunda situation. Ansvaret beror nämligen först av om ledamoten lämnar sitt uppdrag innan ansvarsperioden påbörjats eller efter. Om borgenären inte kan visa att ansvarsperioden påbörjats före ledamoten lämnat sitt uppdrag har ledamoten inte något medansvar för bolagets förpliktelser. Vidare skiljer sig rättsläget av om bedömningen av rättsläget ska göras praktiskt eller teoretiskt. I förarbete har nämligen tvåstegsmodellen förkastats men i praxis har den vidhållits.

Praktiskt görs bedömningen av det personliga ansvaret för ledamöter som lämnat sina uppdrag genom användning av tvåstegsmodellen. I det objektiva steget finns det inga undantag för en ledamot som har lämnat sitt uppdrag. Ansvarsperioden fortsätter således att löpa för en ledamot som lämnar sitt uppdrag. Det är dock inte ett uttömligt svar på vad som gäller. Dels finns det invändningar mot en sådan uppfattning samtidigt som den praktiska bedömningen är annorlunda mot andra bolagstypers regler. Exemplet här är det som gäller för handelsbolag där ansvaret är tydligt begränsat när en bolagsman lämnar bolaget. Däremot antas doktrin att det samma skulle gälla för aktieägare som för styrelseledamöter i ett aktiebolag. För det fall att ansvarsperioden börjat löpa för aktieägare i egenskap av aktieägare, som deltagit i beslut att driva vidare ett likvidationspliktigt bolag, går det nämligen inte att avsluta ansvarsperioden genom att sälja alla sina aktier.

En ansvarsperiod fortsätter inte att löpa efter att styrelsen börjat fullfölja de handlingar lagen påbjuder. Den avgående ledamoten som inte har fått anledningar att tveka på att åtgärder skulle genomföras bör därför med bakgrund av syftet inte heller kunna klandras om det senare visar sig att den kvarvarande styrelsen inte vill fullfölja de åtgärder lagen sanktionerat.

6.2 HUR KAN ANSVARET BEGRÄNSAS FÖR EN STYRELSELEDAMOT SOM AVSAGT SIG SITT STYRELSEUPPDRAG?

Ytterst begränsas det personliga ansvaret av en preskription på tre år. Ansvaret begränsas av ansvarsperiod och de förpliktelser som uppkommer under den tid som ansvarsperioden löper. Att en förpliktelse uppkommit efter att styrelseledamoten avgått har inte betydelse om ansvarsperioden fortsätter att löpa.

I prejudicerande avgöranden har undantag gjorts för styrelseledamöter som har lämnat sitt uppdrag. I ett fall var undantaget att den avgående ledamoten fått löfte av köparen att aktiekapitalet skulle återställas. Ett sådant, väldokumenterat och intygat, löfte om rättning kan

alltså vara ett sätt att begränsa ansvaret för en ledamot som lämnar sitt uppdrag. Reservationer kring beslut är något som visat att en ledamot inte varit försumlig. Det är dock inte tydligt att det skulle räcka med reservationer i protokoll innan avgång. Tidigare kan ett råd om att avgå för att begränsa sitt ansvar som ledamot ha varit en rimlig uppfattning. Det är inte nödvändigtvis ett bra råd med gällande rättsläge.

Rättsläget är inte tydligt. Det saknas enighet kring bedömningen av ledamöter som lämnar sina uppdrag. Lagstiftaren har uttryckt vilja att driva utvecklingen från tvåstegsmodellen i dessa fall men valt att inte lagstifta och lämnat över till domstolarna att avgöra från fall till fall. HD har vid avgörandet inte varit eniga om vad som ska gälla eller hur bedömningen ska göras.

6.3 ÖVRIGA SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER

När huvudsyftet är ansvarsbegränsning i ett aktiebolag är det ett udda resultat att ledamöter i bolagsformen aktiebolag kan ha ett sämre möjligheter att begränsa sitt ansvar när dessa lämnar sitt uppdrag. I själva verket får dessa då ett större ansvar för ett bolagets förpliktelser än det som finns i exempelvis ett handelsbolag där huvudregeln är ett medansvar för bolagets förpliktelser generellt. Det är tvivelaktigt om borgenärsskyddet eller handlingsdirigerande syftet ska ha så starkt intresse att bolagsformens huvudsyfte undermineras. Att ett bolag vid en konkurs har skulder som långt överstiger dess tillgångar är inte ovanligt men är kanske heller inte något stort samhällsekonomiskt problem. Tydligt är ändå att ett alltmer utökad personligt ansvar urholkar huvudprincipen med aktiebolag som ska begränsa det personliga ansvaret.

Att inför sin avgång utan anledning i övrigt, men för egen trygghet, inför övriga styrelsen göra onödiga reservationer eller framställa krav på kontrollbalansräkningar eller vilja att styrelsen ska söka bolaget i konkurs verkar bli den praktiska framtiden för den som vill att ansvaret ska upphöra när man lämnar en bolagsstyrelse i ett aktiebolag. Det oavsett om åtgärderna behövs eller inte men för att en styrelseledamot som lämnar sin tjänst ska känna sig trygg med att avträda och ge upp den möjlighet att påverka beslut, rådighet, som personen haft i egenskap av ledamot. Lagstiftningen blir då ett sanktionerat tvång mot en ledamot att inte avgå och stanna för att endast reservera sig mot beslut och i övrigt motarbeta att nya förpliktelser upptas. Det förekommer att personer avgår som en form av protest. I inledningen till uppsatsen nämndes ett sådant exempel och med den rådande uppfattningen skulle enbart avgången i sig inte utgöra någon exculperande omständighet. Tvärtom skulle avgången verka som bevisning på försumlighet då ledamoten inte stannat kvar för att fortsätta reservera sig och motarbeta styrelsens passivitet.

Rådighetssynpunkten har inte varit något som styrt bedömningen av det personliga ansvaret för en avgående ledamot. Det har funnits krav på att en styrelseledamot som lämnar sitt uppdrag på ett betryggande sätt måste känna sig övertygad om att övriga ledamöter följer lagens handlingsmönster. Idag går det därför inte att säga att det personliga ansvaret för bolagets förpliktelser vid kapitalbrist upphör när en styrelseledamot lämnar sitt uppdrag. Om syftet är handlingsdirigerande vore det då givet rådighetssynpunkten orimligt att kräva

handling av någon som inte längre kan påverka styrelsens arbete. Påtryckningen för handlingsdirigering blir i sin tur då poänglös. Då tillträdande ledamöter kan ges utrymme för att förstå bolaget skulle samma tanke, om att vara insatt i eller à jour det ekonomiska läget, även kunna tillämpas på den som lämnat sitt uppdrag. Den som lämnat sitt styrelsearbete saknar inte bara en aktuell insyn den saknar dessutom möjlighet att handla i egenskap av ledamot.

Författaren av detta examensarbete ansluter sig därför till den avvikande uppfattningen som justitierådet Moore i NJA 2014 s. 892 haft. Dels p.g.a. av det av justitierådet anförda skäl men även att grundtanken kring aktiebolag är generellt samt förutsebarhetsprincipen. Att en aktieägare, som ofta är detsamma som en styrelseledamot, ska kunna ha tydliga regler kring det personliga ansvaret. Det finns en uppenbar godtycklighet i att låta omständigheter i varje fall styra tillämpningen. Dessutom bör det finnas en möjlighet för en ledamot att kunna överblicka konsekvenser av sitt handlande och kunna begränsa sitt ansvar genom att avgå från ett uppdrag om denne känner att den inte kan reda ut den rådande situationen eller övertyga övriga ledamöter att göra detta. Även om reservationer kan peka på att en styrelseledamot inte varit försumlig är det inte en garanti för att det personliga ansvaret inte kan göras gällande.

Preskriptionsreglerna talar om fordrans uppkomst. För en styrelseledamot är preskription på detta sätt intressant då en ledamot som lämnat sitt uppdrag inte är ledamot under den tid då förpliktelsen för bolaget uppkom. Och de påtalade anledningarna i prop. 2012/13:65 är också en kraftig anledning att tolka lagen på ett sådant sätt att den som lämnat sitt uppdrag inte ska kunna hållas ansvarig. Den som avgått kan inte fullgöra lagstiftningens syfte, vilket är att förmå styrelsen att agera på ett särskilt sätt. Eventuella nya uppdrag för ledamoten kan drabbas. En ledamot som lämnat en styrelse bör även denna kunna känna sig trygg. Personlig ekonomi skulle även kunna vara en anledning till varför en ledamot vill begränsa sitt ansvar genom att sälja samtliga aktier och avgå som ledamot.

Syftet bakom lagstiftningen är att framtvunga ett visst handlingsmönster inte möjliggöra för borgenärer att kunna driva in en fordran från en ledamot som lämnat sitt uppdrag. Protestavhopp kan samtidigt vara något som ger borgenärer anledning att undersöka bolaget. Ett alltför långtgående personligt ansvar gynnar borgenärer men på bekostnad av entreprenörer, det är något som har uttryckts rättspolitiskt. Detta är en avvägning som därmed till stor del är politisk och samhällsekonomisk och bör då kanske inte helt avgöras av tillämparen utan genom lagstiftning. Tillämparen bör därvid utöva försiktighet kring att, utan lagstiftning, hålla en ledamot vid ett större ansvar än vad lagstiftaren uppgett.

En praktisk bedömning av gällande rätt, rättsläget, skulle ge ett svar som är motsatt en rent akademisk systematisering av regelverket. Högsta Domstolens avgöranden har i viss mån varit beroende av mycket särskilda fall och någon särskilt tydlig vägledning för om eller när en styrelseledamot som avgår blir av med det personliga ansvaret eller inte. Utveckling av en tydlig regel som följer en förutsebar systematik som följer de principer som övriga lagstiftningen vilar på har ännu inte förkommit. För även om HD uttalat sig kring frågan med justitieråd som är skiljaktig finns det inte tillräckligt stöd för att detta är en generell regel. Särskilt när lagstiftningen i övrigt inte talar för att en sådan slutsats kan dras.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR

- Albrektson, Björn & Adrell, Roland. (2001) Styrelseboken en vägledning för ledamöter i kommunala bolagsstyrelser, Svenska kommunförbundet, Katarina tryck Stockholm, Stockholm.
- Andersson, Jan (2005) Kapitalskyddet i aktiebolag: En lärobok. Femte upplagan. Stockholm: LitteraturCompagniet AB.
- Andersson, Jan (2010) Kapitalskyddet i aktiebolag: En lärobok. Sjätte upplagan. Stockholm: LitteraturCompagniet AB.
- Bergström, Clas & Samuelsson, Per (2015) Aktiebolagets grundproblem. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Dotevall, Rolf (2008) Bolagsledningens skadeståndsansvar. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Forssén, Björn (2012) Företrädaransvar: för juridiska personers skatteskulder. Stockholm: Jure Förlag AB.
- Friberg, Nils (2014/15) Ansvarsformsteorin – uppkomsttidpunkten för en fordran på inomkontraktuellt skadestånd, i *Juridisk Tidskrift*.
- Gustafsson, David (2012) Styrelsearbete i aktiebolag: Praktisk handbok. Näsviken: Björn Lundén Information AB.
- Hemström, Carl & Giertz, Magdalena (2013) Bolagens rättsliga ställning: Om enkla bolag, handelsbolag, kommanditbolag och aktiebolag. Tionde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Heuman, Lars (2014) Specialprocess: Utsökning och konkurs. Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Hägge, Ulrik (2005) Regress mellan kollektivt ansvariga, i *Svensk Juristtidning*.
- Johansson, Kjell (1996) Borgenärsskyddet: i aktiebolag och ekonomisk förening. Stockholm: Företagsjuridiska byrån.
- Lehrberg, Bert (2015) Praktisk juridisk metod. Åttonde upplagan. Uppsala: Iusté Aktiebolag.
- Lindskog, Stefan (2015) Kapitalbrist i aktiebolag. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Löfgren, Kent et al. (2012) Personligt ansvar: vid likvidationsplikt, värdeöverföringar, företrädaransvar samt skattefrågor vid obestånd. Femte upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

- Nerep, Erik (2003) Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor. Stockholm: Stiftelsen MercurIUS / Norstedts Juridik AB.
- Neurath, Carolina (2011) Den stora bankhärvan: Finansparet Hagströmer och Qvibergs uppgång och fall. Stockholm: Norstedts.
- Oppenheimer, Bertil et al. (2007) Företag i kris: Vad en styrelseledamot, aktieägare, advokat och revisor bör tänka på. Fjärde Upplagan. Stockholm: Jure Förlag AB.
- Oyen Andersen, Simen & Solheim, Birger (2015) Akademiskt skrivande: en skrivhandledning. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Peczenik Aleksander (1995) Vad är rätt?: Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation. Stockholm: Fritzes Förlag AB.
- Rodhe, Knut & Skog, Rolf (2014) Rodhes Aktiebolagsrätt. Tjugofjärde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Samuelson Per, kommentar till ABL kap 25, *Lexino fd. Karnov*: <https://pro-karnovgroup-se.db.ub.oru.se/>
- Sandgren, Claes (2015) Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Sandström, Torsten (2009) Publicitet om bolagsbeslut: Verkan av registrering och kungörande av uppgifter om aktiebolag. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Sandström, Torsten (2012) Svensk aktiebolagsrätt. Fjärde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Simon-Almedal, Teresa (2015) Företrädaransvar. Första upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Stattin, Daniel (2009/10) Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag. Kommentarer till kap. 25:13–20 ABL, Norstedts Juridik, 2008, s. 231, i *Juridisk Tidskrift*.
- Svensson, Bo & Danelius, Johan (2012) Aktiebolagslagen: Kommentarer och lagtext. Tredje upplagan. Tholin & Larssons förlag.
- Svernlöv, Carl (2002) Aktiebolagets suppleanter. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Svernlöv, Carl (2015) Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolaget: En introduktion. Tredje upplagan. Stockholm: LitteraturCompagniet AB.
- Svernlöv, Carl (2012) Styrelse- och VD-ansvar i aktiebolaget: En introduktion. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

RÄTTSFALL

NJA 2014 s. 948

NJA 2014 s. 892

NJA 2014 s. 877

NJA 2012 s. 858

NJA 2009 s. 221

NJA 2009 s. 210

NJA 2005 s. 792

RH 1996:114

OFFENTLIGT TRYCK

Prop. 2000/01:150 Likvidation av aktiebolag m.m.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.

Prop. 2012/13:65 Förkortad tid för styrelseledamöters personliga betalningsansvar.

DS 2011:45 Preskription av betalningsansvar för styrelseledamöter m.fl.